

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (Καθηγ. Χριστοφόρου Δ. Διακοπούλου)	225
ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΜΝΟΣ (ποίημα Γ. Βερίτη)	232
Η ΑΡΕΤΗ ΩΣ ΑΘΛΗΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ (Δημ. Παπαθανασοπούλου)	233
ΔΑΦΝΕΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ (Μ. ΄Αντωνοπούλου)	238
Ο Ι. ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ (Χρ. Παπαθανασίου)	241
ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ (ποίημα Στεφ. Μπολέτση)	245
Η ΝΕΑ ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ (Α.Α.Α.)	246
ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ	249
ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ (Ι.Γ.Α.)	251
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	253

ΕΤΟΣ 49ον

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1986

ΑΡΙΘ. 474

ΔΡΑΧ. 40

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Υ Π Ο
Α Ρ. Α. Α Σ Π Ι Ω Τ Η
ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

Περιλαμβάνει σὲ 6' ἔκδοση τὶς μελέτες:

- 1) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
- 2) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ
- 3) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Πωλεῖται σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ Κέντρου καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν.
Κεντρικὴ διάθεση τῶν τόμων καὶ παραγγελία: Γραφεῖα Περιοδικοῦ
«Ἀκτίνες», Καρύτση 14 — 105 61 Ἀθῆναι, — τηλ. 32 35 023.

AKTINES

Έτος 49ο

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1986

Άριθ. 474

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ Παιδεία εἶναι μεγάλο θέμα, εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο θέμα κάθε ἐποχῆς. Ἄν κάτι ἐνώνει τὶς γενεές μεταξὺ τους εἶναι ἓνα αἴτημα: Τὸ αἴτημα ν' ἀποκτήσουν τὸν ἄρτιο, τὸν τέλειο ἄνθρωπο. Ὁ ἄρτιος ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτηθῆ ὡς καρπὸς ἐνὸς ἔργου. Τὸ ἔργο ποῦ ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ διαμορφωθεῖ ὁ τέλειος ἄνθρωπος τὸ λέμε παιδεία.

Γιατὶ ἀλήθεια οἱ γενεές διψοῦν γιὰ τὸν ἄρτιο ἄνθρωπο; Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι, ὅσο περίεργο κι' ἂν φαίνεται, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιτυχίας ἢ τῆς ἀποτυχίας του, στὴν πρόσκαιρη ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ του πάνω στὴ γῆ.

Ἡ εὐτυχία τοῦ ἀτόμου δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν πλοῦτο ἢ ἀπὸ ἄλλα ἔξω ἀπὸ αὐτὸν στοιχεῖα. Ἔχουμε δεῖ τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰ παραδείγματα πλουσίων ἀνθρώπων μὲ δόξα, ποῦ τερματίζουν τὴν ζωὴ τους μὲ βαρβιτουρικὰ.

Ἡ εὐτυχία δὲν ἀγοράζεται, γιὰτὶ δὲν πωλιέται, τὴν ἀποκτᾶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ σωστὴ παιδεία του, καὶ τὴν ὀλοκληρωμένη του ἀνάπτυξη, μὲ τὴν ἀρμονικὴ του σχέση μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸ περιβάλλον του, μὲ τὴν ἐσωτερικὴ δύναμη νὰ θρίσκειται πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες δυσκολίες καὶ τὰ προβλήματα. Δὲν ὑπάρχει γιὰ κανένα ἄνθρωπο ζωὴ ἀνθρώπινη καὶ ἀσφαλτοστρωμένη, ἐκεῖνο ποῦ ὑπάρχει εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀντιμε-

τωπίζει καὶ νὰ πηδᾷ μ' εὐκολία τὰ ἐμπόδια.

Ἐπίσης ἡ εὐτυχία στὴ συζυγία δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ μέσα ποῦ θρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ ζευγάρι, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐσωτερικὴ καὶ τὴ συνεχὴ καλλιέργεια τους.

Ἡ εὐτυχία σὲ μιὰ κοινωνία δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ παράγοντες ποῦ θρίσκονται ἔξω ἀπὸ τοὺς πολίτες ποῦ τὴν ἀποτελοῦν. Δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ καλοὺς νόμους — ἂν ἡ πλειοψηφία ἢ σεβαστὸ μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τοὺς καταπατεῖ. Ὁ Ἀριστοτέλης σημείωσε ὅτι οἱ νόμοι δὲν ἔχουν καμίας ἀξία ἂν οἱ νέοι δὲν ἐκπαιδεύονται γιὰ νὰ τοὺς σέβονται. Ἐξ ἄλλου ἡ προϋπόθεση τῆς ψηφίσεως καλῶν νόμων καὶ τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς των εἶναι ἡ ἠθικὴ ὑπόσταση τῆς κοινωνίας.

Ἐπίσης ἡ εὐτυχία σὲ μιὰ κοινωνία δὲν ἐξασφαλίζεται μὲ τὸ φυσικὸ πλοῦτο τῆς χώρας. Ὁ φυσικὸς πλοῦτος μιᾶς χώρας ἀποδίδει μόνο μὲ τὴν προσπάθεια τῶν κατοίκων της. Ἡ ἐργασία καὶ οἱ προσπάθειες τῶν ἀνθρώπων ἔχουν τόση σημασία, ὥστε στὶς ἡμέρες μας ἔχουμε χώρες μᾶλλον φτωχὲς σὲ φυσικὸ πλοῦτο, οἱ ὁποῖες ὅμως εἶναι πλούσιες σὲ εἰσόδημα καὶ ἀντίθετα ἔχουμε χώρες πλούσιες σὲ φυσικὸ πλοῦτο καὶ φτωχὲς σὲ εἰσόδημα.

Ἀκόμη ὁ πλοῦτος μιᾶς χώρας δὲν ἐξασφαλίζει τὴν εὐτυχία τῆς κοινωνίας. Γνωρίζουμε ὅτι ὑπάρχουν περιοχὲς πλουσίων χωρῶν στὶς ὁποῖες ὁ ἓνας ληστεύει καὶ σκοτώνει τὸν ἄλλον

μέρα μεσημέρι και κανείς δεν τολμά να κυκλοφορήσει τη νύκτα. Πόσο εύτυχισμένος μπορεί να είναι κανείς αν φοβάται γιατί ζει.

Την εύτυχία δεν μπορεί να την εξασφαλίσει στην κοινωνία ούτε το κοινωνικοπολιτικό σύστημα, όπως υποστηρίζεται από όρισμένους τον τελευταίο καιρό.

Η αλλαγή του κοινωνικοπολιτικού συστήματος δεν εξασφαλίζει την εύτυχία διότι:

Πρώτον αλλαγή του κοινωνικοπολιτικού συστήματος σημαίνει αλλαγή του νομικού καθεστώτος συμβίωσης των ανθρώπων. Όπως όμως ήδη αναφέρθηκε η αλλαγή της νομοθεσίας, η οποιαδήποτε αλλαγή δεν αποδίδει χωρίς σωστούς ανθρώπους.

Δεύτερον η κατάργηση της ιδιοκτησίας δεν σημαίνει αυτόματα και κατάργηση της έγπαθειας και της διαφθοράς. Σ' ένα καθεστώς στο οποίο δεν υπάρχει ιδιοκτησία ή η ιδιοκτησία είναι περιορισμένη δεν σημαίνει ότι καθένας δεν θα καταβάλει προσπάθεια να προσφέρει όσο μπορεί λιγότερα και να παίρνει όσο πιά πολλά μπορεί, δεν σημαίνει ότι δεν θα έκμεταλλεύεται τη θέση του για να καρπούται ωφέλη αυτός και οι δικοί του. Ακόμη η κατάργηση ή ο περιορισμός της ιδιοκτησίας δεν καταργεί η περιορίζει την κλοπή. Ας θυμηθούμε την αντίληψη των κλασσικών Έλλήνων. «Οι φύλακες οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με τη φύλαξη των νόμων δηλαδή οι δημόσιοι λειτουργοί έχουν αξία αν είναι άνθρωποι ήθους και αρετής, άλλως δημιουργείται ένα σοβαρό πρόβλημα, ποιος θα φυλάει τους φύλακες! Η άστυνόμευση και η παρακολούθηση των πολιτών δεν εξασφαλίζει το ήθος και την εύτυχία. Αντίθετα η άστυνόμευση χωρίς ήθος δεν θα έχει σαν αποτέλεσμα τη δίωξη των παραβιαστών των νόμων και των έκμεταλλευτών του κοινωνικού συνόλου, αλλά τη δίωξη αυτών που θίγουν ή που δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντα των φυλάκων».

Από αυτά που αναφέρθηκαν είναι σαφές ότι η εύτυχία του ατόμου και της κοινωνίας εξαρτάται βασικά από τον άνθρωπο. Η προσπάθεια να βρεθεί η εύτυχία έξω από τον άνθρωπο είναι ματαιοπονία.

Δεν αγνοούνται βέβαια οι παράγοντες οι εκτός του ανθρώπου όπως π.χ. η οικονομική και τεχνική πρόοδος, αλλά όπως ο Σωκράτης έλεγε «ούκ εκ χρημάτων η άρετη άλλ' εκ αρετής τὰ χρήματα». Όπου υπάρχουν άνθρωποι δημιουργούν και πλούτο και νόμους και συστήματα, άλλως κάθε προσπάθεια είναι μία ματαιοπονία.

Επειδή λοιπόν η παιδεία διαμορφώνει βασικά τον άνθρωπο είναι φυσικό να είναι και υπεύθυνη για την επίτυχία ή την άποτυχία του πάνω στη γη.

Με την προτροπή του Μ. Βασιλείου και ειδικότερα με την περιφημη προς τους νέους όμιλία του «Όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων» ως δούμε τί εν συντομία περί της παιδείας έπρέσβευαν δύο κορυφαίοι φιλόσοφοι πρόγονοί μας, ο Άριστοτέλης και ο Σωκράτης.

Ο Άριστοτέλης ύστερα από εύστοχη παρατήρηση της παιδείας των δούλων και των έλευθέρων της εποχής του διέκρινε την παιδεία «εις έλευθέριον και μη έλευθέριον».

Ο Άριστοτέλης διετύπωσε τη σκέψη ότι όταν εκπαιδεύουμε ένα δούλο να κτίζει πλοία ή να κατασκευάζει ασπίδες δεν μας ενδιαφέρει ο δούλος, αλλά οι υπηρεσίες του δούλου, γι' αυτό και τον εκπαιδεύουμε και τον τρέφουμε όπως ακριβώς όταν εκπαιδεύουμε ένα άλογο δεν μας ενδιαφέρει το άλογο, αλλά το έργο που μπορεί το άλογο να μας προσφέρει.

Αντίθετα όμως όταν εκπαιδεύουμε το παιδί μας μας ενδιαφέρει ο άνθρωπος μας αυτός καθ' έαυτον και όχι οι υπηρεσίες του. Γι' αυτό και η εκπαίδευσή του φροντίζουμε να είναι ολοκληρωμένη.

Η πρώτη εκπαίδευση είναι μη έλευθέριος, δουλική. Δηλαδή είναι εκπαί-

δευση έξ άντικειμένου ή όποία άποσκοπεί στην έπαγγελματική κατάρτιση και άγνοεί τόν άνθρωπο, αύτή που βλέπει τόν άνθρωπο σάν άντικείμενο.

Η δεύτερη είναι ή έλευθέριος παιδεία, είναι ή έξ ύποκειμένου παιδεία αύτή που άποσκοπεί στην όλοκληρωμένη έκπαιδευση, στην τελείωση του άνθρώπου, αύτή που πέρα από την επιστημονική και γενικά την όποιαδήποτε έπαγγελματική κατάρτιση, ένδιαφέρεται για την σωματική διάπλαση του άνθρώπου, για τή διαμόρφωση του συναισθηματικού του κόσμου, για τήν καλλιέργεια τής άρετής του.

Στό σημείο αυτό καλό είναι νά λεχθούν δύο λόγια περί τής άρετής, σύμφωνα πρός τίς άντιλήψεις τών προγόνων μας και τούτο διότι ή βασικότερη επιδίωξη τής παιδείας κατά τούς επιφανέστερους φιλοσόφους ήταν ή καλλιέργεια τής άρετής.

Άρετή είναι ή ήθική τελειότης. Τήν άρετήν διακρίνει ό Άριστοτέλης σέ τέσσερα είδη: τήν άνδρεία, τή φρόνηση, τή σωφροσύνη και τή δικαιοσύνη.

Άνδρείος είναι εκείνος που δέν φοβάται νά πεθάνει για τήν υπεράσπιση ύψίστων άξιολογικώς σκοπών.

Άνδρείος δέν είναι ό τελείως άφοβος, διότι ό τελείως άφοβος κατά τόν Αισχύλο δέν μπορεί νά είναι δίκαιος και συνεπώς είναι για τήν κοινωνία επικίνδυνος.

Η άνδρεία συνεπώς κατά τούς προγόνους μας ήταν συνδεδεμένη με έναν ίερο φόβο πρός τό θεϊόν. Αυτό τό φόβο όνόμαζαν οί πρόγονοί μας «δέος». Τό δέος βοηθά τούς πολίτες στό σεβασμό και τήν έφαρμογή τών νόμων, άναφέρει ό Περικλής στόν Έπιτάφιον.

Η Θεοσέβεια ύπαγορεύεται από τή δεύτερη τών άρετών, τήν φρόνηση.

Φρόνηση είναι ή γνώση τής θέσεως του άνθρώπου έναντι του τελείου Θεού. Τό Δελφικόν παράγγελμα «γνώθι σ' αύτόν» ό Σωκράτης τό έρμήνευσε ως θεία Έντολή σύμφωνα με τήν όποία ό άνθρωπος πρέπει νά στρέψει τό βλέμμα του στόν έσωτερικό του κόσμο για νά καταλάβει τήν άτέλειά του και τήν

άπόσταση που τόν χωρίζει από τή θεία τελειότητα.

Η επίγνωση τής άτελείας είναι ή άφετηρία τής έλληνικής σοφίας. Από αύτή πηγάζει ό πόθος τής τελειότητος και ή έπιθυμία τής έξόδου του άνθρώπου από τά πεπερασμένα όριά του για νά γνωρίσει τόν κόσμο, ό όποιος τόν περιβάλλει.

Η τρίτη τών άρετών είναι ή σωφροσύνη. Με τή σωφροσύνη άσκειται ό έλεγχος στό χωρίς λογική σωμα του άνθρώπου και έπιτυγχάνεται ό περιορισμός τών έπιθυμιών έντός τών όρίων του πρέποντος μέτρου. Οί πρόγονοί μας είχαν διαπιστώσει ότι οί έπιθυμίες του άνθρώπου προχωρούν στό άπειρο. Μιά τέτοια πορεία όμως άποβαίνει όλέθρια γιατί ύποδουλώνει τόν άνθρωπο στόν πεπερασμένο φθαρτό σωματικό του κόσμο. Γι' αύτό ή έλληνική παιδεία χρησιμοποιεί τή γυμναστική, τήν έγκράτεια και τή λιτότητα.

Η Δικαιοσύνη είναι ή άρετή, ή όποία έναρμονίζει στόν έσωτερικό κόσμο του άνθρώπου τίς τρεις προηγούμενες άρετές και δημιουργεί ένα άτομο ίσορροπημένο.

Βάσει λοιπόν τών ύσων είπαμε, ή μη έλευθέριος, ή δουλική παιδεία, ένδιαφέρεται μόνον για τήν έπαγγελματική κατάρτιση, ένώ αντίθετα ή έλευθέριος παιδεία ένδιαφέρεται για τήν όλοκληρωμένη ανάπτυξη του άνθρώπου, δηλαδή πέρα από τήν έπαγγελματική κατάρτιση ένδιαφέρεται και για τή σωματική διάπλαση, τή διαμόρφωση του συναισθηματικού κόσμου, για τήν καλλιέργεια τής άρετής του.

Η έλευθέριος παιδεία ένδιαφέρεται για τή συνεχή και όλοκληρωμένη τελείωση του άνθρώπου, ώστε ό ίδιος νά βρει με τήν τελείωσή του τήν εύτυχία του και νά συμβάλει στην εύτυχία τής κοινωνίας στην όποιαν ζει. "Αν ζούσε στίς μέρες μας ό Άριστοτέλης μετά μεγάλης έκπλήξεως θά έκανε τή διαπίστωση πώς θέβαια δούλους δέν έχουμε, ή έκπαιδευσή μας όμως είναι κατά βάση δουλική, μη έλευθέριος μιá και γονείς και δάσκαλοι κυρίως ένδια-

φέρονται πώς θα παραγεμίσουν τὸν ἐγκέφαλο τῶν παιδιῶν μὲ γνώσεις, ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ τους ἀποκατάσταση, χωρὶς ἀνάλογη προσπάθεια γιὰ τὴν ὀλοκληρωμένη τελειώσή τους.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ θυμηθοῦμε τὸ Σωκράτη, ὁ ὁποῖος εἶπε πὼς ἡ γνώση εἶναι ἓνα ὄπλο, ἄς ποῦμε ἓνα τσεκούρη, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ χρησιμποιηθεῖ γιὰ τὴν οἰκοδομὴ ἑνὸς σπιτιοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν θανάτωση ἑνὸς ἀνθρώπου.

Ἔτσι καὶ ἡ γνώση μπορεῖ νὰ χρησιμποιηθεῖ γιὰ τὸ καλὸ μὰ καὶ γιὰ τὴν καταστροφή.

Γι' αὐτὸ παρετήρησε ὁ Σωκράτης πὼς ἡ καλλιέργεια τῆς γνώσεως πρέπει νὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς, ἀλλοιῶς μόνη ἡ γνώση εἶναι ἐπικίνδυνη. Στὶς μέρες μας ὁ κοινὸς ἐγκληματίας ὀδηγεῖται στὴ φυλακὴ, ὁ μορφωμένος ὅμως ἐγκληματίας πολλὰς φορὲς μετατρέπει τὰ σπίτια τῶν ἄλλων σὲ φυλακὴ κι αὐτὸς κυκλοφορεῖ ἐλεύθερος.

✧ ✧ ✧

Ἔστερα ἀπὸ τὴ σύντομη ἀναφορὰ στὶς σκέψεις τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τοῦ Σωκράτη ἄς δοῦμε τὸ σημερινὸ Πανεπιστήμιο. Λυπούμεθα μὰ πρέπει νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια πὼς τὸ σημερινὸ Πανεπιστήμιο δὲν ἔχει σὰν ἔργο του τὴν ἐλευθέρια παιδεία, τὴν ὀλοκληρωμένη ἐκπαίδευση ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀρτιώσεως, τῆς τελειώσεως τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ἔργο τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι ἡ ἔρευνα καὶ στὴν συνέχεια ἡ μετάδοσι τῶν καρπῶν τῆς ἔρευνας μὲ τὴν συγγραφή καὶ τὴν διδασκαλία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁποιαδήποτε σκοπιμότητα.

Ἔτσι ὑπὸ τὸ κράτος ἰδίως τῆς ὑλιστικῆς νοοτροπίας τὸ Πανεπιστήμιο δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ὄργανον δημιουργίας καὶ μεταδόσεως γνώσεων χρησίμων στὸ ἐπάγγελμα, δηλαδὴ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι μίαν ἀνωτάτη ἐπαγγελματικὴ Σχολή.

Αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευση ὄχι μόνον δὲν

εἶναι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἐλευθέρια, δηλαδὴ δὲν εἶναι ὀλοκληρωμένη, ἀλλὰ εἶναι καὶ κατὰ τὸν Σωκράτη ἐπικίνδυνη.

Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως τοῦ Σωκράτη εἶναι θεβαίως αὐταπόδευκτη, ἐν τούτοις ἡ ἀλήθεια τῆς ἔχει ἐλεγχθεῖ, θὰ φανεῖ θεβαίως περίεργο, καὶ μὲ πείραμα. Μὲ πείραμα μάλιστα τοῦ ἐπαληθεύεται ἓναν αἰῶνα τώρα.

Τὸν περασμένο αἰῶνα ὑπεστηρίζετο ὅτι μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης ὁ 20ὸς αἰῶνας θὰ ἦταν χρυσός. Ἡ ἐπιστήμη θὰ ἔλυε ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ θὰ τὸν ἔκανε εὐτυχισμένο.

Τώρα τὸ πόσο εὐτυχισμένος εἶναι ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος εἶναι γνωστὸ σὲ ὅλους μας.

Ἡ ἐπιστήμη θέβαια ἔκανε πυραύλους ποὺ πάνε στὸ φεγγάρι, τοὺς ἔκανε ὅμως καὶ μὲ ἀτομικὴ γόμωση, καὶ τοὺς βλέπει ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος μὲ τρόμο.

Καὶ τὸ τραγικότερο εἶναι πὼς ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος δὲν φοβάται ἀπλῶς τὸν πύραυλο, φοβάται τὸν συνάνθρωπό του. Φοβάται τὸν συνάνθρωπό του ὄχι μόνον αὐτὸν ποὺ ἀποφασίζει γιὰ τὴν ἐκτόξευση τοῦ πυραύλου, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ συναντᾷ κάθε μέρα στὴ ζωὴ του, αὐτὸν ποὺ εἶναι πολὺ καλὰ ἐκπαιδευμένος, ἀλλὰ ἴσως δὲν εἶναι ἀνθρώπος ὀλοκληρωμένος, αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει ἀνθρωπιὰ μέσα του. Αὐτὸν ποὺ φρόντισε γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ ἐγκεφάλου του, ἀμέλησε ὅμως τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον, ὁ ὁποῖος ἐγκαταλελειμμένος δὲν πῆρε θέβαια τὸν δύσκολο δρόμον τῆς ἀρετῆς, πῆρε τὸν εὐκόλον δρόμον τῆς κακίας.

Μὲ τὸν τρόπον ὅμως αὐτὸν φθάσαμε ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα ἡγέτη στὸν ἐπιστήμονα ποὺ προκαλεῖ πολλὰς φορὲς φόβον καὶ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον πανσέβαστον κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ σὲ Πανεπιστήμιο ποὺ ἀποτελεῖ μίαν ἀνωτάτη ἐπαγγελματικὴ Σχολή.

Πὼς ἀλήθεια τὸ Πανεπιστήμιον ἔχα-

σε την ήγετική του θέση. Αυτό βέβαια έγινε σταδιακά.

Στην άρχη έγινε μία διάκριση μεταξύ πνευματικών, ήθικων έπιστημών άφ' ένός και θετικών άφ' έτέρου, μία διάκριση κατ' άρχην φυσική. Δυστυχώς όμως αυτή ή διάκριση έκφυλίσθηκε σε διάσπαση, σε δύο κόσμους έχθρικούς μεταξύ τους. Αυτή ή διάσπαση ύπηρεξε μοιραία και καταστρεπτική για την έπιστήμη και τόν πολιτισμόν.

Οί θετικές έπιστήμες με τη λάμψη τών τεχνολογικών προόδων θεώρησαν ότι είναι ικανές για όλα, έταύτισαν τόν έαυτόν τους με τόν Έγλισμό και άπώθησαν τις ήθικές έπιστήμες σαν παρείσακτες και άχρηστες, διότι οί φυσικές έπιστήμες μόνες τους θά προσέφεραν τά πάντα στόν άνθρωπο. Κάτω άπό την πίεση τής έσφαλμένης κοινής γνώμης, ή όποια περίμενε ότι οί θετικές έπιστήμες με την τεχνολογική πρόοδο θά λύσουν όλα τά προβλήματα του ανθρώπου οί ήθικές έπιστήμες προσεπάθησαν νά συμμορφωθούν προς τó θετικιστικό και ύλιστικό πνεύμα ή νά έκτελούν τó έργο τους με συμπλέγματα κατωτερότητας.

Με τόν τρόπον αυτό διαμορφώθηκε ή ιδέα ότι έπιστήμη = φυσικές έπιστήμες και φυσικές έπιστήμες = ύλισμός συνεπώς για την καλλιέργεια τών ήθικων έπιστημών δέν έμενε χώρος. Αυτή λοιπόν ή έπιστήμη, ή όποια έδιωξε τις πνευματικές αξίες δέν είναι δυνατόν νά είναι πνευματικός ήγέτης. Δέν είναι δυνατόν νά είσαι πνευματικός ήγέτης και νά μη δέχεσαι πνευματικές αξίες.

Οί θετικές, οί φυσικές έπιστήμες προσέφεραν βέβαια στόν άνθρωπο τεχνολογική πρόοδο, προσέφεραν μέσα ύλικά, μέσα βέβαια χρήσιμα, γιατί κανείς δέν άρνείται τη χρησιμότητα τής προόδου τών θετικών έπιστημών, αλλά τά μέσα, τά ύλικά μέσα, δέν κυβερνοούν τόν άνθρωπο, αντίθετα αυτά έχουν ανάγκη άπό καλή χρησιμοποίηση, άπό καλή ήγεσία.

Έγέτης είναι αυτός που άποφασίζει και άποφασίζω σημαίνει έπιλέγω

μεταξύ δύο ή περισσοτέρων δυνατών λύσεων.

“Αν δέν ύπάρχει δυνατότητα έπιλογής δέν ύπάρχει δυνατότητα άποφάσεως, άρα δέν ύπάρχει ήγεσία.

Η ύλιστική αντίληψη έσβησε τó δικαίωμα τής έπιλογής γιατί διέγραψε τόν ένα άπό τούς δύο δυνατούς δρόμους που μπορεί ν' άκολουθήσει ó άνθρωπος, διέγραψε τó δρόμο τής άρετής, τó δρόμο τής ήθικής τάξεως, τόν δρόμο τής άγάπης και άφησε μόνο τó δρόμο τής κακίας, δηλαδή άφησε μόνο τó δρόμο που ύπαγορεύει στόν άνθρωπο ή αντίληψη ότι δέν είναι τίποτε άλλο άπό τόσα κιλά κρέας.

Αυτή ή κατάργηση του δικαιώματος έπιλογής του ανθρώπου είχε σαν φυσικό έπακόλουθο τη μετατροπή του ανθρώπου άπό ήγέτη σε άνδρειακίλο καταδικασμένο νά άκολουθει αυτό που ύπαγορεύει όχι βέβαια ó καταργημένος έσωτερικός ήθικός του κόσμος, αλλά αυτό που ύπαγορεύει ή θνητή του σάρκα. Και ή συνέπεια ήλθε μόνη της. Ό άνθρωπος που άγεται και φέρεται άπό τη σάρκα του που πεθαίνει, είναι φυσικό νά οδηγεί τη ζωή του στό θάνατο και την καταστροφή.

Τó τραγικό δέ τής σύγκρουσης πανεπιστημιακής έκπαιδύσεως που δέν βλέπει παρά μόνον έγκέφαλο είναι ότι ή ίδια κινδυνεύει νά ύποδουλωθεί άπό τó κατασκευασμά της, δηλαδή άπό τόν Έλεκτρονικό Έγκέφαλο.

Σε λίγα χρόνια θά έχουμε στη διάθεσή μας ήλεκτρονικό έγκέφαλο, με τόν όποιον θά συνδιαλεγομέθα με τόν τρόπο που συνδιαλεγομέθα με έναν άνθρωπο. Ό Έγκέφαλος θά έχει τη δυνατότητα νά άπαντά προφορικά ή και έγγράφως σε έρώτηση ένός έπιστήμονα, τί έχει γραφεί π.χ. τά τρία τελευταία χρόνια έπί ένός ειδικού θέματος. Ποίος άνθρωπος έγκέφαλος μπορεί νά έχει αυτές τις δυνατότητες; Κανένας.

Τί λοιπόν έπιτυγχάνουμε αν προσπαθούμε νά γεμίσουμε τόν ανθρώπινο έγκέφαλο με γνώσεις;

Μπορεί βέβαια κάποιος νά πει πως

ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος ἑνὸς ἐπιστήμονα δὲν ἔχει μόνον γνώσεις, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ συνδέσσει τὶς γνώσεις γιὰ τὴν ἐκπόνηση μιᾶς μελέτης. Ἡ ἀπάντηση εἶναι ὅτι σύγχρονοι ἠλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι ἔχουν τὴ δυνατότητα ὄχι μόνον νὰ ἐκπονοῦν μελέτες ὅπως π.χ. νὰ ἐκπονοῦν τὴ μελέτη κατασκευῆς ἑνὸς δρόμου συνδέσεως δύο πόλεων, ἀλλὰ ἔχει τὴ δυνατότητα διενεργεῖας ἔρευνας π.χ. κατασκευῆς ἑνὸς κινητήρος — καὶ ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος διενεργεῖ τὴν ἔρευνα μὲ τὴ μέθοδο ποὺ ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἀνθρώπος σὲ χρόνο ὅμως ἀσυγκρίτως μικρότερο. Ἀκόμη σύγχρονοι ἠλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ δοκιμάσουν τὸ πόνημά τους π.χ. ἓνα μηχανήμα ποὺ μελέτησαν καὶ σχεδίασαν πρὶν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ του, νὰ βρίσκουν τ' ἀδύνατα σημεῖα τοῦ μηχανήματος ποὺ μελετήθηκε καὶ ἀνάλογα νὰ τὸ τελειοποιοῦν. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν κατασκεύασε μόνο ἐγκεφάλους, οἱ ὁποῖοι τελικὰ θὰ εἶναι ἰσχυρότεροι τοῦ ἰδικοῦ του, ἀλλὰ κατασκεύασε καὶ χέρια — ρομπότ, τὰ ὁποῖα ἤδη χρησιμοποιοῦνται στὴ βιομηχανία καὶ τὰ ὁποῖα πολὺ σύντομα θὰ ἔχουν ἀφή καὶ ὄραση τῶν ὁπίων στεροῦνται πρὸς τὸ παρόν. Τελικὰ τὰ χέρια ρομπότ θὰ εἶναι ἰκανότερα καὶ παραγωγικότερα τῶν ἀνθρωπίνων σὲ ὁποιοδήποτε ἔργο.

Τότε λοιπὸν ἂν τὰ ἀνθρώπινα κατασκευάσματα ἔχουν ἤδη ἢ θὰ ἔχουν μεγαλύτερες δυνατότητες γνώσεων καὶ ἐκτελέσεως ἔργου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποῖα ἀξία ἔχει ὁ ἀνθρώπος ποὺ συγκεντρώνει τὴν προσοχὴ του στὴν ἐγκεφαλική του ἢ στὴν, ὁποιασδήποτε βαθμίδας, ἐπαγγελματικὴ του ἐκπαίδευση;

Ἄν ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος καὶ τὰ ρομπότ ἔχουν μεγαλύτερες δυνατότητες ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, τότε ὁ ἀνθρώπος ποῖα ἀξίαν ἔχει;

Αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὶς μηχανές, τοὺς ἠλεκτρονικοὺς ἐγκεφάλους καὶ τὰ ρομπότ εἶναι ἀκρι-

βῶς αὐτὸ ποὺ ὁ ἀνθρώπος ἔχει παραμελήσει στὴν παιδεία του: τὸ συναίσθημα καὶ ἡ ἐλευθέρα βούληση ν' ἀκολουθήσει τὴν ἀρετὴ ἢ τὴν κακία.

Οἱ μηχανές θὰ εἶναι πάντα μηχανές, θὰ στεροῦνται πάντα τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς βουλήσεως.

Ἔτσι ἂν στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος ἡ ἐλευθέριος παιδεία θεωροῦσε τὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς ἀναγκαῖα καὶ ἴσως τὸ κυριώτερο μέρος τῆς, ἂν ὁ Σωκράτης θεωροῦσε τὴ γνώση χωρὶς τὴν ἀρετὴ ἐπικίνδυνη, στὴν ἐποχὴ μας ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς στὴν παιδεία εἶναι ὑπερανγκαῖα ἂν θέλουμε τὸν ἄνθρωπο νὰ βρισκεται πάνω ἀπὸ τὶς μηχανές καὶ νὰ μὴν ἐκμηδενισθεῖ ἀπ' αὐτές.

Ἄν λοιπὸν ἡ καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς εἶναι ὑπερανγκαῖα γεννᾶται ἓνα ἐρώτημα. Ἐνα ἐρώτημα ποὺ ἐβασάζει τὴν σκέψη τῶν φιλοσόφων τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Διδάσκεται ἡ ἀρετὴ; ὅπως διδάσκεται π.χ. ἡ γεωμετρία, ἡ ἱστορία ἢ ἡ ἱππασία;

Γιὰ τὴν ἀρετὴ βασικὸ εἶναι πῶς θὰ ἐκπαιδευθεῖ ἡ θέληση καὶ ὄχι ἡ γνώση, γιατί ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὸν ἠθικὸ νόμο δὲν σημαίνει ὅτι καὶ τὸν ἐφαρμόζει. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξὺ ἠθικῆς γνώσεως καὶ ἠθικοῦ βιώματος.

Ὁ Πλάτων ἔλεγε ὅτι σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι ἡ διαμόρφωση τοῦ καλοῦ κάγαθου ἀνθρώπου. «Ἐπιτηδεύων ἀρετὴν εἰς ὅσον τὸ δυνατόν ἀνθρώπων ὁμοιοῦσθαι Θεῷ», ἀλλὰ δὲν ἤξερε τὸ πῶς ὁ ἀνθρώπος θὰ ἀποκτήσει τὴν ἀρετὴ. Ἐδίδασκε βέβαια καὶ ἀπεδείκνυε καὶ αὐτὸς ὅπως καὶ ἄλλοι, ὅπως καὶ ὁ Ἐπίκτητος, γιατί ἡ ἀρετὴ ἔχει τόσο μεγάλη ἀξία, ἀλλὰ δὲν ἤξερε πῶς ὁ ἀνθρώπος μποροῦσε νὰ νικήσει τὴν ἀδυναμία καὶ τὴ φθορά του.

Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔφαχναν νὰ βροῦν οἱ πρόγονοί μας ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ Αὐτὸν ποὺ ἀποτελεῖ τὴν Ὁδὸν, τὴν Ἀλήθειαν καὶ τὴν Ζωὴν.

Τὴν χριστιανικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν παιδεία θεμελίωσαν καὶ ἀνέπτυξαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχες, οἱ ὁποῖοι πόνεσαν γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ δοῦλεψαν πολὺ γιὰ τὴν παιδεία. Δὲν ὑπάρχει θέμα τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ τὸ ὁποῖον δὲν ἀσχολήθηκαν ἀπὸ τὰ πιὸ μικρὰ ὡς τὰ πιὸ μεγάλα.

Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω ὅτι ὁ Μ. Βασιλεῖος ἐνδιαφερόταν ἀκόμη καὶ γιὰ τὴν καλλιγραφία. Συμβούλευε τοὺς δασκάλους νὰ γράφουν ὑποδειγματικὰ γράμματα καὶ λέξειε στὶς πλάκες τῶν τότε μαθητῶν ποὺ λεγόντουσαν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καὶ τὰ ὁποῖα οἱ μαθητὲς ἔπρεπε ν' ἀντιγράψουν μὲ ἐπιμέλεια.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ἐνδιαφέρθηκαν πάρα πολὺ γιὰ τὴν γνωσιολογικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ μὀρφωση τῶν νέων, γιὰ τὴν γύμναση τοῦ σώματος, γιὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ συναισθήματος τοῦ νέου.

Ἐκεῖνο ὅμως στὸ ὁποῖο ἔδωσαν τὴν προσοχὴ τους ἦταν ἡ καλλιέργεια τῆς ἐφέσεως τῶν νέων στὸ νὰ ἐπιδιώκουν σ' ὄλη τὴ ζωὴ τους τὴν συνεχῆ βελτίωσή τους, τὴ συνεχῆ ἀνοδο σ' ὄλους τοὺς τομεῖς καὶ βασικὰ στὴν καλλιέργεια τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ τους κόσμου.

Κύριος σκοπὸς τῆς Παιδείας γιὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχες ἦταν ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο, ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴν ὕλη, ἀπὸ τὸν σαρκικὸ κόσμο, διότι ὁ κόσμος τῆς σάρκας εἶναι θνησιγενής, μάταιος καὶ πρόσκαιρος.

Ἦξεραν πολὺ καλὰ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ πρόσκαιρες ἀξίες, ἀπὸ ἀξίες ποὺ πεθαίνουν εἶναι φυσικὸ νὰ ζῆ τὸν θάνατο, νὰ εἶναι ζωντανὸς πεθαμένος.

Οἱ τρεῖς Ἱεράρχες ἤθελαν τὸν ἄνθρωπο ἀναστημένο, ἤθελαν ἡ φλόγα τῆς αἰωνιότητος ποὺ ἔχει κάθε ἄνθρωπος μέσα του νὰ σπᾶσει τὸ φράγμα τῆς ὕλης καὶ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεό, νὰ γίνεῖ ἓνα μαζί Του. Γιατὶ ὁ Χριστιανισμὸς ἐκτύπησε βέβαια τὴ θεοποίησι τοῦ ἀνθρώπου, ἔφερε ὅμως τὴ θέωσή

του.

Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ μεγάλη προσφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐδῶσε τὴ δυνατότητα στὸν ἄνθρωπο ποὺ θέλει ν' ἀγαπήσει μ' ὄλη του τὴ δύναμη τὸ Θεό, καὶ νὰ προσφέρει τὸ εἶναι του σ' Αὐτόν, νὰ μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἓνα μαζί Του.

Αὐτὴ ἡ ὑπέρθαση τοῦ ἀνθρώπου πᾶνω ἀπὸ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό, ὄχι βέβαια μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἀναμαρτησίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς συνεχοῦς φορᾶς πρὸς τὴ χριστιανικὴ τελειότητα, αὐτὴ εἶναι ποὺ τοῦ χαρίζει τὴν πραγματικὴ του εὐτυχία καὶ ἐνώνει μὲ τὴν ἀγάπη τοὺς ἀνθρώπους μεταξὺ τους σ' ἓνα σῶμα ἀδιάσπαστο.

Ἐτσι ἡ ἐκπαίδευση δὲν παραγνωρίζει τὴν πρόσκαιρη, ἐπίγεια ζωὴ καὶ τίς ἀξίες τῆς, ἀλλὰ δίδει σ' αὐτὴ τὸ πραγματικὸ τῆς νόημα ποὺ εἶναι ἡ συνεχῆς φορὰ πρὸς τὴν τελειότητα, εἶναι ὁ δρόμος ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν οὐρανὸ περνώντας ὅμως μὲ ἀγάπη ἀπὸ τὸν συνάνθρωπό μας.

Αὐτὴ ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἡ γνήσια καὶ ἐκπληρῶνει τὸν προορισμὸ τῆς γιατί χαρίζει πραγματικὰ στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴν κοινωνία τὴν πραγματικὴ εὐτυχία.

Ὅσα ἀνεφέρθησαν πιὸ πάνω εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν στὴ σκέψη πὼς ὄλα αὐτὰ εἶναι ὠραία, ἀλλὰ ἀναφέρονται μόνο στοὺς δασκάλους. Ἡ σκέψη αὐτὴ εἶναι ἐσφαλμένη γιατί ἡ παιδεία μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἤδη ἀναπτύχθηκε δὲν περιορίζεται μέσα στὸ χωρὸ τοῦ σχολείου οὔτε μέσα στὸ χρόνο τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἀρχίζει πρὶν ἀπὸ τὴν σχολικὴ περίοδο καὶ τελειώνει μετὰ ἀπ' αὐτὴ. Ἡ παιδεία ἀρχίζει μὲ τὴν γέννηση καὶ τελειώνει μὲ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ χαρακτῆρας τοῦ παιδιοῦ διαμορφώνεται στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του δηλαδὴ κατὰ τὴν προσχολικὴ περίοδο. Στὴν προσχολικὴ περίοδο τὴν ἀγωγή στὸ παιδί δὲν τὴν δίνουν οἱ δάσκαλοι, τὴν δίνουν οἱ γονεῖς του καὶ βασικὰ ἡ μητέρα του κι' ὅσοι ἀκόμη ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀνατροφή του. Εἶναι ἐπί-

σης γνωστό πώς εμείς όταν είμαστε παιδιά μαθαίναμε αλλά και τὰ παιδιά μας σήμερα μαθαίνουν πολλά έξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, στὸ σπίτι, στὴ γειτονιά, στὸ δρόμο. Ἀκόμη εἶναι γνωστό πὼς αὐτὸς ποὺ τελειώνει τὴν ἐκπαίδευσή του ὁποιοδήποτε ἐπιπέδου συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ, ἐπαγγελματικά συνεχίζει νὰ καταρτίζεται ἀπὸ τοὺς παλαιότερους του. Ἔτσι ἡ ἐκπαίδευσή του ὄχι μόνο ἡ ἐπαγγελματική ἀλλὰ καὶ ἡ κοσμοθεωριακὴ διαμορφώνεται, ὁλοκληρώνεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο, στὸ χωράφι, στὸ ἐργαστήριο, στὸ γραφεῖο, στὸ ἱατρεῖο, στὸ νοσοκομεῖο, παντοῦ. Ὁ καθένας μας λοιπὸν καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς σχολικῆς του ἐκπαιδύσεως συνεχίζει νὰ μαθαίνει καὶ νὰ διαμορφώνει τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμο εἴτε μὲ προσπάθειες ποὺ καταβάλλει μόνος

του εἴτε ἐπιηρεαζόμενος ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του. Καθένας ἀπὸ μᾶς εἴτε συνειδητὰ εἴτε ἀσυνειδητὰ εἴτε γιατί τὸ θέλει εἴτε καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλει διδάσκει καὶ διδάσκεται, ἐπιηρεάζει καὶ ἐπιηρεάζεται, διαμορφώνει καὶ διαμορφώνεται. Ἡ παιδεία λοιπὸν εἶναι βασικὸ θέμα ὅλων μας, ὅλοι μας ἔχουμε εὐθύνη γιὰ τὴν σημερινὴ διαμόρφωση καὶ τὴν μελλοντικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνεπῶς γιὰ τὴν μελλοντικὴ εὐτυχία ἢ δυστυχία του, ἀφοῦ ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἐπιτυχίας του πάνω στὴ γῆ. Ἄς ἀναλογισθεῖ λοιπὸν καθένας τὴν εὐθύνη του κι' ἄς κάνει τὸ χρέος του.

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ Δ. ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητὴς Ἀνωτάτης Σχολῆς
Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν
Ἐπιστημῶν

ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ '40

ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΜΝΟΣ

Χαρισμένο στοὺς ἡρωϊκοὺς πολεμιστὰς μας.

.....
Μὲ τὸ γλυκὸ Σου τ' ὄραμα χυθῆκαμε στὴ μάχη,
ἀνίκητη, ἀπροσμάχητη, πανίσχυρη κυρά,
καὶ μᾶς ἐχάρισε ἐσὺ τετράδιπλα φτερά,
γιὰ νὰ διαβαίνομε γοργοί' κι' οὔτε κορφή, οὔτε ράχη,
κι' οὔτε ἄγρια χιονοσκέπαστα, πανύψηλα βουνά,
δὲν μπόρεσαν μὴδὲ στιγμὴ νὰ κόψουν τὴν ὁρμὴ μας.
Ἡ χάρι σου, Ὁδηγήτρα μας, στὰ βάθη μας περνᾷ
καὶ χύνει φλόγα στὴν ψυχὴ κι' ἀτσάλι στὸ κορμί μας.

.....
᾽ὦ χαῖρε, χαῖρε ἀθάνατη Παρθένε καὶ Μητέρα!
Μέσ' στοῦ πολέμου τὴν ὀργὴ καὶ μέσ' στὴν καταγιγίδα,
σὲ σένα ὑψώνεται ἡ ψυχὴ κι' ὁ νοῦς μας νύχτα-μέρα.
᾽ὦ θεία τοῦ Γένους καὶ γλυκεῖα παρηγοριά κι' ἐλπίδα,
γιὰ τὴν ἀπάντεχη χαρά, γιὰ τὴν τιμὴ τὴν τόση,
γιὰ τὴν οὐράνια δύναμι πού Ἐσὺ μᾶς ἔχεις δώσει,
ὅσο θὰ ζῆ ἡ Ἑλλάδα μας, Μητέρα τρισμεγάλῃ,
τὴ δόξα Σου θὰ ψάλλῃ!

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Η ΑΡΕΤΗ ΩΣ ΑΘΛΗΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΤΕΛΕΙΩΣΕΩΣ

Ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ὅτου ἐπλάσθη ἀπὸ τὸν δημιουργόν του ἀνέλαβεν εὐθύνας καὶ ἔλαβε τὴν ἀποστολὴν νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιο χρέος εἰς τὴν ζωὴν του.

Μὲ καθήκοντα καὶ χρεὴ ἔχει συνδεθῆ ἡ ζωὴ του καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς. Ὅταν δὲ γίνεται λόγος περὶ ἀρετῆς, τότε αὐτομάτως ἡ σκέψις μας μεταβαίνει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κακίας καὶ τανάπαυιν.

Τὸ νόημα καὶ ἡ προᾶξις τῆς ἀρετῆς ἔχουν ἠθικὴν, κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν χροιάν, καί, φυσικὰ μίᾳ ἐργασίᾳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλύψῃ τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τοῦ πλουσίου τούτου θέματος. Ἐπισκόπησις ὁμοῦ τῶν γνωρισμάτων τῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς, ὡς ιδέας καὶ πραγματικότητος, ἡ ὅποια σημαίνει τὴν ἀνοδὸν, τὴν τελείωσιν, τὴν διαρκῆ καὶ ἐξακολουθητικὴν προσπάθειαν πρὸς τελειοποίησιν καὶ ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐνδεικνύται.

Ἡ λέξις ἀρετὴ παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα ἄρω καὶ ἀραρίσκω καὶ σημαίνει προσαρμόζω καὶ προσαρμόζομαι. Ἀρετὴ σημαίνει τὴν ἰκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπιτελῇ τὸ ἐκάστοτε πρακτέον. «Εἶναι δὲ Ἀρετὴ ἡ ἕξις καὶ ἡ σταθερὰ γνώμη τοῦ βούλεσθαι καὶ ἐνεργεῖν κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἠθικῶν σκοπῶν καὶ κανόνων, οἵτινες ἄγουσιν εἰς τὴν συντήρησιν καὶ τὴν τελείωσιν καὶ τὴν εἰς ταύτην συνακολουθοῦσαν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐναντίαν ἔχει τὴν κακίαν», ὀρίζει ὁ Θεόφ. Βορέας⁽¹⁾.

Ἡ ἀρετὴ ὡς ἔννοια καὶ ὡς περιεχόμενον εἶναι τόσοσ γνωρίσιμος ἄλλὰ καὶ τόσοσ προσφιλέσ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πολὺ οἰκεία εἰς τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον. Ἐξαιρετικὴν καὶ σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ παρελθόντος. Ὅ,τι ὠραιότερον καὶ ὄ,τι εὐγενέστερον

ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὁ πολιτισμὸς ἐν γένει, τοῦτο συνυφαίνεται καὶ ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐναρέτου, μὲ τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα, τὰ ὅποια φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς ὠραιότητος, τῆς ἠθικῆς ἀνωτερότητος καὶ εὐγενείας, μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς τιμῆς. Τὸ στερέωμα τῆς ἱστορίας διακοσμεῖται ἀπὸ περίλαμπρα παραδείγματα θάρρους, αὐτοθυσίας, γενναιοψυχίας, καρτερικότητος καὶ ὑπομονῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὡς θεῖον δημιούργημα ἔχει πλασθῆ νὰ ὑπηρετῇ τὸ ἀνώτερον, νὰ διακονῇ ἔργον ἀρετῆς, νὰ προάγῃ τὴν ζωὴν καὶ νὰ τὴν τοποθετῇ εἰς σφαῖραν ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ πνευματικότητος. Ποῖον δρόμον ἔχει ἡ ἔννοια τῆς ἀρετῆς; εἶναι ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἐκλογὴν, τὴν ἐπιλογὴν τοῦ καθήκοντος, τῆς δράσεως, τῆς ἐνεργείας τοῦ πρέποντος.

Εἶναι ἡ σχέσις ἀξίας καὶ πραγματικότητος. Εἶναι ἡ ἀγωνιστικὴ προσπάθεια νὰ ἀνέλθῃ κανεὶς εἰς ὑψηλότεραν βαθμίδα. Ἡ ἰδία ἡ λογικὴ φύσις ὑπαγορεύει τὴν τοποθέτησιν εὐγενικῶν σκοπῶν καὶ ἰδανικῶν πρὸς πραγματοποίησιν.

Μὲ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὠραίων σκοπῶν τῆς ζωῆς καὶ ὑψηλῶν στόχων τοῦ βίου ὑψώνεται ἠθικῶς ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐξευγενίζεται πνευματικῶς.

Ἐνα ἐξεταστικὸν βλέμμα μέσα εἰς τὴν ἱστορίαν πείθει τὸν οἰονδήποτε μελετητὴν διὰ τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ καὶ ἐπιποθεῖ τὴν ἀρετὴν καὶ ἐπιζητεῖ νὰ τὴν πραγματώσῃ μὲ τὰ σπέρματα τῆς ἀληθείας, τὰ ὅποια φέρει μαζί του ἄκμει σκληρὸν ἀγῶνα διὰ τὴν σπουδαίαν αὐτὴν κατάκτησιν. Ὡς ἀγωνιστικὴν διαδικασίαν καὶ ὡς διαρκῆ πάλην, ὡς ἔξαρσιν καὶ ὡς πραγματικότητα μιᾶς ἀνωτέρας καὶ ὑψηλότερας καταστάσεως καὶ πορείας κυρίως ἐννόησε

(1) Θ. Βορέας: «Ἠθικὴ», τόμ. Δ'. Ἀκαδημεικὰ 1957, σελ. 183.

τὸ άτομον τὴν ἀρετὴν ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ μία διερεύνησις τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων διὰ τὸ νόημα τῆς ἀρετῆς. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὴν ἀξίαν τῆς ἀρετῆς κανεὶς ἄλλος δὲν ἀνέδειξε τόσον ὅσον ὁ Ἑλληνισμός, ὥστε ἐγκώμια ὑπέροχα ὑπὲρ αὐτῆς νὰ πλέξη.

Φαίνεται, κατ' ἀρχὴν, ὅτι εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ λέξις ἀρετῆ εἶχε περιορισμένην σημασίαν. Δὲν εἶχε χρησιμοποιοθῆ ἀρχικῶς ἐν ἠθικῇ ἔννοια. Οὔτε καὶ ἡ ἀντίστοιχος λέξις τῶν Λατίνων: «Virtus». Ἀνεφέρετο ἡ λέξις καὶ ἡ ἔννοιά της εἰς τὴν ἀπλὴν σωματικὴν ἀσκήσιν καὶ τὴν πολεμικὴν ἱκανότητα. Ὁ Ὀμηρὸς μετέφραζεν ὡς ἀρετὴν κάθε πρᾶξιν ἀνδρείας καὶ ἡρωϊσμῶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰς πολεμικὰς συρράξεις, χωρὶς νὰ διαφαίνεται ἡ ὑπαρξίς κάποιου πνευματικοῦ γνωρίσματος. Ὅποτε προκύπτει ὡς ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ διασάφισις καὶ προσδιορισμὸς τῶν γνωρισμάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἔλαβεν ὁ ὄρος τῆς ἀρετῆς. Ὁ Ὀμηρὸς σημειώνει: «Θεοὶ δ' ἀρετὴν ὀπάσειαν παντοίην, καὶ μὴ τι κακὸν μεταμῆδιον εἶη»⁽²⁾. (Δηλ. οἱ θεοὶ νὰ σᾶς δίδουν πρόοδον κάθε λογῆς καὶ κανένα κακὸν νὰ μὴ ἐνσκήρῃ εἰς τὴν χώραν σας).

Ὁ Ἡσίοδος βλέπει συγγενέουσιν τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς μὲ τὸ «κύδος», ποὺ σημαίνει «τιμὴ». Ὁ ἔπικὸς αὐτὸς ποιητὴς ἐκλαμβάνει τὴν ἀρετὴν ὡς εὐδοκίμησιν καὶ εὐτυχίαν, προϋπόθεσιν δὲ αὐτῆς τὴν ἐργασίαν. Καὶ συντάσσει τὸ γνωστὸν κείμενον:

«Τὴν μὲν κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἐλέσθαι ρηϊδίως· ὀλίγη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει. Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρώτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθιγαν ἀθάνατοι μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐς αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὶ δ' εἰς ἄκρον ἵκμαι, ρηϊδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπὴ περ ἑοῦσα». (Λοιπὸν τὴν ἀτυμίαν μὲ εὐκολίαν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σωρηδόν, γιατί εἶναι ὁμαλὸς ὁ δρόμος πρὸς αὐτὴν καὶ εὐρίσκειται πλησίον μας. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν τιμὴν οἱ θεοὶ ἐτοποθέτησαν τὴν ἐργασίαν»

(2) Ὁδύσεια V. 45.

καὶ εἶναι μακρὸς καὶ ἀνηφορικὸς ὁ δρόμος πρὸς τὴν κατεύθυνσίν της κατ' ἀρχὴν ὄχι ὁμαλός· ὅταν ὁμως φθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν εἶναι εὐκόλη, ἂν καὶ εἶναι δύσκολη⁽³⁾.

Ὁ ὑπικέτης ποιητὴς Πίνδαρος ἀναζητεῖ τὴν ἀρετὴν εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ ἐπιδεξιότητα· εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ ὑπεροχὴν τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ἀθλητῶν. «Κυρία καὶ θεμελιώδης ἀρετὴ τοῦ ἀνθρώπου παρὰ Πινδάρου εἶναι ἡ «εὐσέβεια»... οὕτως ἐκ τῆς ἀρετῆς τῆς «εὐσεβείας» ἀνακύπτει ἡ ἀρετὴ τῆς «σωφροσύνης»... χαρακτηριστὴ τῆς σωφροσύνης εἶναι τὸ μέτρον»... Ἡ «αἰδώς» φέρει εὐδοξίαν» λέγει ὁ Πίνδαρος⁽⁴⁾.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ Ἑλληνισμὸς διακρινόμενος διὰ τὴν εὐστροφίαν καὶ τὴν εὐλυγυσίαν τοῦ πνεύματός του προσδίδει νόημα πνευματικώτερον καὶ χαρακτηριστὴ ἀψηλότερον, οἱ δὲ συγγραφεῖς ἐξεικονίζουσαν αὐτὴν ὡς ἔχουσαν τὴν προέλευσιν θεῖαν «ὄφρ' ἀρετὴν παρέχουσιν οἱ θεοί» (δηλ. οἱ θεοὶ δωρίζουσιν τὰς ἀρετὰς). Διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ὡς ἔξοχον σύνθημα ἐξαγγέλλεται: «Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπέροχον ἔμμεναι πάντων», ἀκριβῶς διότι τὸ ἀριστον αὐτὸ ἔχει τελείαν τὴν σχέσιν πρὸς τὸν ἀγῶνα ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἡ ἀρετὴ παρουσιάζεται ὡς μιὰ σύνθεσις ἁρμονικῆ φυσικῶν καὶ ἠθικῶν προτερημάτων καὶ ψυχικῶν προσόντων. Ἡμπορεῖ νὰ διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι προῖμως ὁ Ἕλληνας ἀεγνώρισε τὸν ἀγωνιστικὸν χαρακτῆρα τῆς ἀρετῆς· μὲ τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν προσπάθειαν συνέδεσαν τὴν ἐπιδίωξίν της.

Οἱ Πυθαγόρειοι ἐθεώρησαν τὴν ἀρετὴν ὡς σύμμετρον συνδυασμὸν ἠθικῶν προτερημάτων καὶ πνευματικῶν ιδιοτήτων. Ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος μέσα εἰς τὸν ἱστορικὸν ὄμιλόν του ἐθεμελίωσε αὐτὸν τὸν ἀγῶνα: «Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρρεξα, τί μοι δέον καὶ οὐκ ἐτελέσθην;», δηλ. ὁ κάθε μαθητὴς τοῦ Σαμίου φιλοσόφου καθημερινῶς ἔθετε τὸ ἐρώτημα: Ποῖον καθήκον παρε-

(3) «Ἔργα καὶ Ἡμέρα», στίχ. 287-293).

(4) Κ. Μερεντίου: «Αἱ ἰδεώδεις ἀρεταὶ παρὰ Πινδάρου» Σ.Ε.Φ.Σ.Π.Α., Ἀθῆναι 1963-64, σελ. 19.

βίαζε, τί ἐπεβάλλετο ὡς ὑποχρέωσις νὰ πράξῃ καὶ τί δὲν ἐξεπλήρωσε. Ἐτίθετο ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτογνωσίας ὡς ἰσχύουσα διὰ τὴν τελειοποίησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν. Τὰ μεγάλα δὲ φιλοσοφικὰ ἀναστήματα τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος διὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγωνίζονται νὰ δώσουν καὶ νὰ προσφέρουν τὸ πλήρες νόημα τῆς ἀρετῆς, ὡς ὄρου ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἀπόκτησίν της. Ὁ πρῶτος θέτει ὡς βάσιν τὴν ἀρχήν: «Γνώθι σ' αὐτόν». Ὁ Σωκράτης θεωρεῖ τὴν ἀρετὴν ὡς ἐνότητα ψυχῆς καὶ πνεύματος. Εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος ὁ Σωκράτης φαίνεται ὅτι «διελέγετο περὶ τῶν ἀνθρωπείων ἀεὶ, σκοπῶν τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον, τί σωφροσύνη, τί μανία, τί ἀνδρεία, τί δειλία, τί πόλις, τί πολιτικός, τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς ἀνθρώπων»⁽⁵⁾.

Ὁ ἴδιος διαχωρίζει ὡς ἐπὶ μέρους ἀρετὰς τὴν ἀνδρείαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν φρόνησιν. Ἀκόμη ὁ Σωκράτης ταυτίζει τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν γνῶσιν: «δεδομένου ὅτι οὐδεὶς ἐκὼν κακὸς» κατὰ τὸν Σωκράτη, ἡ ἀρετὴ συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς προαιρέσεως⁽⁶⁾.

Πάλιν ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει: «Ἐφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι· τὰ τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα ὅσα ἀρετῇ πράττεται καλὰ τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι». (Ἐλεγεν ὅτι σοφία εἶναι καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ κάθε ἄλλο εἶδος ἀρετῆς· διότι ἔλεγε καὶ τὰ δίκαια καὶ ὅλα τὰ ἐνάρετα ἔργα εἶναι καὶ καλὰ καὶ ἀγαθὰ⁽⁷⁾).

Ὁ Πλάτων διδάσκει ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς κάθε ἓνα μέρος τῆς ψυχῆς. Τρία μέρη συνθέτουν τὴν ψυχὴν: τὸ λογιστικόν, τὸ θυμοειδὲς καὶ τὸ ἐπιθυμητικόν. Ἡ φρόνησις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ λογιστικόν, ἡ ἀνδρεία εἰς τὸ θυμοειδὲς καὶ ἡ σωφροσύνη εἰς τὸ ἐπιθυμητικόν. Τὸ ἀνώτερον ὄλων κατέχει ἡ δικαιοσύνη, ὅπου ἐναρμονίζονται ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἀρετῶν, τὴν βαρῦτητα τῆς δικαιοσύνης μαρτυρεῖ ἡ φράσις:

(5) Ξενοφῶντος «Ἀπομνημονεύματα», Α, 1, 16.

(6) Γ. Γρατσέα: «Ἡ ἀρετὴ θιβλικῶς καὶ φιλοσοφικῶς», Ἀθήναι 1964, σελ. 11.

(7) Ξεν. Ἀπομν. Γ, 9, 5.

«δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη ἀρετὴ, ἥτις καὶ ἀρνητικῶς διατυπῶνται ὡς: «ἀδικία καὶ ἡ ἄλλη κακία»⁽⁸⁾. Ὡς σκοπὸν δὲ τῆς ἀληθινῆς παιδείας θέτει ὁ Πλάτων τὴν ἀρετὴν: «... τὴν δὲ πρὸς ἀρετὴν ἐκ παίδων παιδεύαν, ποιούσαν ἐπιθυμητὴν καὶ ἔραστην τοῦ πολίτην γενέσθαι τέλειον, ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι μετὰ δίκης ἐπιστάμενον». (Παιδεία δηλ. εἶναι ἡ διαπαιδαγώγησις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν πρὸς τὴν ἀρετὴν, πὺν καθιστᾷ τὸν πολίτην τέλειον, καὶ τὸν κάμνει νὰ γνωρίζῃ νὰ ἀρχῇ καὶ νὰ κυβερνᾷται μὲ δικαιοσύνην)⁽⁹⁾.

Ἀπὸ τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος διαφαίνεται ἡ προσπάθεια νὰ κατευθύνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ «τέλος», δηλ. πρὸς τὴν τελειότητα, εἰς τὸν ἀληθινὸν προορισμὸν του, πὺν εἶναι τὸ ἀγαθόν. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτο εἶναι κανὼν καὶ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖται συγκέντρωσις προσπαθείας καθ' ὅσον ἀποφαίνεται: «Ἐν τινι φρουρᾷ ἐσμέν». Εἴμεθα κλεισμένοι εἰς μίαν φρουράν. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ πνεύματα ἀποτελοῦν φωτεινὸν σταθμὸν εἰς τὸν ἀγωνιστικὸν στίβον τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν πορείαν διὰ τὴν κατάκτησίν της.

Ὡς βασικὰ δὲ συνθήματα τίθενται: «ἡ ἐπιμέλεια ψυχῆς» καὶ ἡ «θεραπεία τῆς ψυχῆς».

Ὁ Ξενοφῶν, ἐπιλεκτὸς μαθητὴς τοῦ Σωκράτους προσδιορίζει τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς τῆς ἀρετῆς κατὰ τρόπον ἀνάγλυφον μὲ τὸ ἰδανικὸν τῆς καλοκαγαθίας.

«Καλοὶ καγαθοὶ εἶναι οἱ εἰδότες, τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον κλπ.»

Ὁ φωτεινὸς καὶ πολυμερὴς νοῦς, ὁ Ἀριστοτέλης, διέκρινε τὰς ἀρετὰς εἰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς. Μεταξὺ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν διακρίνει τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν μεγαλοψυχίαν καὶ τὴν φιλίαν. Ὡς διανοητικὰς ἐξεχώρισε τὴν τέχνην, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὸν νοῦν. Τοιοῦτοτρόπως παρουσίασε δύο ὄψεις, τὴν θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν. Τὴν δικαιοσύνην

(8) Γ. Γρατσέα, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 11.

(9) Πλάτωνος: «Νόμοι», Ι 643Ε.

δὲ ὄρισεν ὡς ὑπερέτερον ὄλων τῶν ἀρετῶν⁽¹⁰⁾.

Γνωστός εἶναι ὁ ὕμνος τὸν ὁποῖον πλέκει ὁ Σταγυριῆτης φιλόσοφος πρὸς τὴν ἀρετὴν: «Ἀρετά, πολὺμωχθε, γένοιε βροτείῳ, θήραμα κάλλιστον βίῳ, σᾶς πέρι, παρθένε, μορφᾶς καὶ θανείν ζηλωτὸς ἐν Ἑλλάδι πότμος καὶ πόνους τλήναι μαλεροῦς ἀκάμαντας». (Ἄρετὴ εἶσαι ἢ πολυθασανισμένη ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου καὶ καύχημα πολὺ σπουδαῖο τῆς ζωῆς, πρὸς χάριν σου κόρη, καὶ νὰ σῆσῃ κανεὶς εἶναι ἢ γλυκύτερη μοῖρα, πολὺ ζηλευτὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ποῖος ὑπολογίζει τοὺς κόπους κατενώπιόν σου).

Ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζει τὴν ἀρετὴν ὡς μεσότητα μεταξὺ δύο ἄκρων. «Εἰς τὴν μίαν τῶν ἀκροτήτων (κακιῶν) ἔχομεν ἔλλειψιν καὶ εἰς τὴν ἑτέραν ὑπερβολὴν. Οὕτω π.χ. ἡ ἀνδρεία ἀποτελεῖ τὴν μεσότητα μεταξὺ τῆς δειλίας (ἐλλειψίς) καὶ τῆς θρασύτητος (ὑπερβολή)⁽¹²⁾.

«Ἔστιν» εἶπεν, «ἡ ἀρετὴ ἕξις προαιρετική, ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν»⁽¹³⁾.

Ἐν γένει ὄλοι οἱ ἀξιόλογοι παιδαγωγοὶ τῆς ἀρχαιότητος μὲ διάθεσιν εἰλικρινῆ καὶ κατὰ τρόπον διανογῆ ἐπιζητοῦν νὰ ἀποσαφηνίσουν τὸ ἀληθές νόημα τῆς ἀρετῆς.

(10) Ὁ Ἀριστοτέλης μὲ σαφήνειαν προσδιορίζει τὸ νόημα τῆς διττῆς ἀρετῆς: «Διττῆς δὲ τῆς ἀρετῆς οὕσης, τῆς μὲν διανοητικῆς, τῆς δὲ ἠθικῆς, ἡ μὲν διανοητικὴ τὸ πλεῖον ἐκ διδασκαλίας ἔχει τὴν γένεσιν καὶ τὴν αὐξήσιν, διόπερ ἐμπειρίας δεῖται καὶ χρόνου, ἡ δὲ ἠθικὴ ἐξ ἔθους περιγίγνεται, ὅθεν καὶ τοῦνομα ἔσχηκε μικρὸν παρεκκλίνον ἀπὸ τοῦ ἔθους». (Δηλ. ἀπὸ τὰ δύο εἶδη τῆς ἀρετῆς ἢ τοῦ τῆς διανοητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, ἡ διανοητικὴ ἀρετὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχει προέλθει ἀπὸ διδασκαλίαν ὡς πρὸς τὴν κρυστάλλωσιν καὶ τὴν ἀνάπτωσιν τῆς, καὶ δι' αὐτὸ ἀπαιτεῖ πέραν καὶ χρόνον, ἡ δὲ ἠθικὴ ἀρετὴ ἀποκτᾶται ἀπὸ τὴν συνήθειαν, τὴν ἄσκησιν ποῦ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ ἔθος δηλ. τὸ ἦθος).

(Ἠθικὰ Νικομάχεια 1103 Β).

(11) Διογένης Λαέρτιος (Ε' 1).

(12) Γ. Γρατσέα, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 13.

(13) «Ἠθικὰ Νικομάχεια» Β6, 1106, 636.

Εἶναι ἀκόμη ἀληθές ὅτι ὁ Ἀρχαῖος κόσμος ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὄχι μόνον θεωρητικὰς θέσεις, ἀλλὰ καὶ ὑπέροχα δείγματα φιλίας, ἐκδηλώσεις φιλοπατρίας, πράξεις φιλαλληλίας, ἔργα θυσίας, ἀνθρωπισμοῦ καὶ τιμῆς. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀνευρίσκονται εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου παρὰ ἄλλα σκιερὰ σημεῖα του.

Κάποιον σταθμὸν εἰς τὴν ἀγωνιστικὴν πορείαν τοῦ πνευματικοῦ βίου ἀποτελεῖ ἡ παρουσία τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας. «Οἱ δὲ στωϊκοὶ πάλιν εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανερχόμενοι διαίρεσιν ἀνέδειξαν τὰς θεμελιώδεις ἢ πρώτας, ὡς ἔλεγον, ἀρετάς, ἦτοι τὴν σοφίαν ἢ φρόνησιν, τὴν σωφροσύνην, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, μεθ' ἧς συνῆπτον τὴν εὐσέβειαν», σημειώνει ὁ Θεόφιλος Βορέας⁽¹⁴⁾. Ὁ Ζήνων ὁ Στωϊκὸς ἐκαλοῦσε τοὺς νέους, λέγει, νὰ πορευθοῦν «πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σωφροσύνην».

* * *

Πυκνὰ παραδείγματα καὶ ζωντανὰ γεγονότα ἐκ μέρους ἐναρέτων ἀνθρώπων φωτίζουν τὸν δρόμον τῆς ἱστορίας. Ὁ Κόδρος καὶ Κυναίγειρος θνήσκουν ὑπὲρ πατρίδος. Ὁ Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος χάριν τῆς δικαιοσύνης ὑπομένει ταπεινώσεις καὶ διώξεις. Ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ νὰ μὴ προδώσῃ τὴν πατρίδα του καὶ συνεπῆς εἰς τὴν μεγάλην πατριωτικὴν του παράδοσιν θέτει τέρμα εἰς τὴν ζωὴν του, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρταξέρξου, ὅπου ὁ φθόνος τῶν συμπολιτῶν του τὸν εἶχε φυγαδεύσει.

Ὁ Σωκράτης, ἕξοχος ἠρωϊκὴ μορφή τῆς φιλοσοφίας, πίνει τὸ κώνειον μὲ παρρημιώδη ἀταραξίαν διὰ νὰ μείνῃ συνεπῆς εἰς ἀρχὰς καὶ ἀξιώματα, ποῦ πιστεύει διὰ βίου καὶ πειθαρχεῖ εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐν παρακμῇ ἔστω Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας. Ὁ στρατηγὸς Φωκίων μὲ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν δίδει τὸ μέτρον τῆς διαλλακτικότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης.

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος γενναϊότατος στρατηλάτης μετέρχεται πρόνοιαν κοινωνικὴν διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν θυμάτων μετὰ τὴν

(14) Θ. Βορέας: «Ἠθικὴ», σελ. 190.

μάχην τοῦ Γρανικοῦ. Σωφροσύνης ὑπόδειγμα γίνεται τὴν παλαιωτάτην ἐποχὴν ὁ παιδαγωγὸς τῶν πολλῶν ἡρώων, ὁ Κένταυρος Χείρων, κάτοικος κάποιου ἄντρου τοῦ Πηλίου. Ὁ Σοφοκλῆς παριστάνει τὴν Ἀντιγόνην νὰ προεικονίῃ τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάτης: «οὗτοι συνέχθην, ἀλλὰ συμφύλειν ἔφη». Καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ χαρακτήρος τῆς Ἀντιγόνης συνίσταται εἰς τὸ νὰ προσπαθῆ νὰ ἐφαρμοῖζῃ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἀρχὴν τῆς συμπαθείας καὶ ὄχι τοῦ μίσους.

Ἐν γένει ὄλοι οἱ ἀξιόλογοι παιδαγωγοὶ τῆς ἀρχαιοτήτος τείνουν νὰ δείξουν καὶ νὰ προσδιορίσουν τὸ αἷτημα τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ἀγωνιστικὸν περιεχόμενον τῆς. Ὁ Ἕλληνας ἀντίκρισε τὴν ζωὴν ὡς ἀγῶνα καὶ τὴν ἀρετὴν ὡς ἀγωνιστικὴν ἐργασίαν ἀπεκρυστάλλωσε. «Μὲ τὴν διαρκῆ παρουσίαν καὶ παρακίλευσιν τῆς ἀγωνιστικῆς διαθέσεως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἐπλαστούργησε τὸν πολιτισμὸν τοῦ ὠραίου — καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐλευθερίας, δύο μορφὰς πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς, τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος!»⁽¹⁵⁾.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ χώρα μας μὲ τοὺς καλλιτέχνους καὶ τοὺς ποιητὰς, τοὺς ἐμπνευσμένους συγγραφεῖς ἔμνησε τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν σωματικὴν ἀθλῆσιν. Οὕσα ἀσκήσις καὶ ἀθλημα ἡ ἀρετὴ ἀποτελεῖ δημιουργημάτων τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τοῦτο συνέτεινεν καὶ ἡ θεία ἀπλότης τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως.

Διὰ τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, ἐνδόξου τέκνου τῆς γῆς αὐτῆς, ἡ ἑλληνικὴ ἀρετὴ καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐπιζοῦν καὶ εὐδοκμοῦν ὡς πρᾶξις, ὡς ἰδέα διὰ νὰ πραγματοποιήσουν, νὰ ἐνσαρκώσουν τὸ αἷτημα τῆς ἀρετῆς ὡς διαρκοῦς ἐνεργείας, ὡς συνεχοῦς ἐργασίας διὰ τὴν οἰκιοποίησίν τῆς.

Μέσα ὅμως ἀπὸ τὴν χαραυγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀνθίσεως τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ ἡ Ἡθικὴ ὅσον καὶ ἂν φαίνεται διαυγής, δὲν συγκεντρώνει τόσον βαρὺ κύρος διὰ νὰ ἐπιβληθῆ. Στερεῖται τῆς αὐθεντίας νὰ ἐπιπλεύσῃ καὶ νὰ ἐπιβληθῆ. Ὁ λυρικὸς ποιη-

(15) Κ. Βουρβέρη: «Τὸ ἀγωνιστικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων», 6' ἐκδόσις, Ἀθῆναι 1976, σελ. 4.

τῆς Θεόγνις εἰς μίαν ἐλεγείαν τοῦ ἐπισημαίνει τὴν ἀτέλειαν καὶ τὴν ἑλλειπτικότητα τοῦ ἀνθρώπου: «ἀνθρώπων δ' ἀφεκτος ἐπὶ χθονὶ γίνεται οὐδεὶς» (δηλ. κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐπάνω εἰς τὴν γῆν δὲν εἶναι ἄμωμος καὶ τέλειος).

Ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ δημιουργία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος προσφέρουν ὁμολογουμένως ἰδέας ἀνθρωπιστικὰς.

Νοιώθει ὡστόσο κανεὶς ἓνα αἶσθημα ἀνεπαρκείας καὶ ἀνεσιτότητας. Ἡ ἀρετὴ χάνει τὸ χρῶμα τῆς. Δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἀνθρώπος νὰ ἐνσαρκώσῃ μόνος τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Ἡ σκέψις τῶν ἀρχαίων ἀναζητεῖ νέα μηνύματα. Τὰ ψήγματα βέβαια ἀληθείας τῶν προχριστιανικῶν χρόνων εἶναι ἀνίκανα νὰ σώσουν καὶ νὰ δώσουν ἀσφαλῆ πορείαν, ὀρθὸν προσανατολισμὸν καὶ φῶς σωστικόν. Ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς Σιμωνίδης σπουδαῖος ἀθλητῆς τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἰδεώδους τῆς, περιγράφει αὐτὴν ὡς θεάν, πὺν κάθεται σὲ ὑψηλὸν βάθρον, εἰς κρημνόν, ἀπρόσιτον εἰς τὸν κοινὸν θνητὸν καὶ γίνεται προσιτὴ μὲ ὑπομονὴν καὶ μόχθον ἄκνον⁽¹⁶⁾.

«Ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς παρακινεῖ μὲ δύνειμιν τοὺς ἀνθρώπους, νὰ ἀφήσουν τοὺς ταπεινοὺς σκοποὺς καὶ νὰ ἐπιδιώκουν τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀρετῆς... Ζητοῦν ἐπιμόμως τὴν τελειότητα... Ἄλλωστε καὶ αὐτὴ ἡ θρησκεία των, ἰδιαίτερος δὲ τὰ μυστήρια των, εἶναι μίᾳ προσπάθεια τελειώσεως»⁽¹⁷⁾.

Πλὴν ὅμως τὴν πληρότητα τῆς ἀρετῆς δὲν ἐπέτυχον παρὰ τὴν ἀναμφοσιβήτητον προσφορὰν εἰς διάπλασιν τῶν ὑψηλῶν ἰδεωδῶν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

Αὐτὴν τὴν πληρότητα τῆς ἀρετῆς ἔφερε ἡ χριστιανικὴ Ἀποκάλυψις. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν εἰς τὸ ἐπόμενον.

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

(16) «Ἔστι τις λόγος/τῶν Ἀρετῶν καίειν δυσαμύθαις ἐπὶ πέτραις/ἀγυιὰν δὲ μὴν θεῶν χάρον ἀγνόν ἀμφέπειν/οὐδὲ πάντων θλεφάροις θνατῶν ἔσοπτος, ὧ μὴ δακέθυμος ἰδρῶς ἐνδοθεν μόλη/ἴκη τ' ἐς ἄκρον ἀνδρείας» (Σιμωνίδης, ἀπόσπ. 37).

(17) Ν. Βασιλειάδης: «Χριστιανισμὸς καὶ Ἀνθρωπισμὸς», ἐκδ. «Σωτήρ», Ἀθῆναι 1978, σελ. 41.

ΔΑΦΝΕΣ ΚΑΙ ΧΡΕΟΣ

Στὸν ἀγώνα τοῦ 1940, σύσσωμος ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδωσε τὸ παρὸν στὸ προσκλητήριό τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς θυσίας. Ξαναζωντάνεψε μῆνες, ἄδραξε τίς περιστάσεις καὶ ἀγωνίσθηκε γιὰ τὴν ὑπαρξή του, τὰ ἰδανικὰ καὶ τίς παρὰδόσεις του. Ἀπέδειξε πῶς τὸ πνεῦμα νικάει τὴν ὕλη, δίνοντας ἓνα δυνατὸ κτύπημα στὴν τεχνοκρατία τῆς ἐποχῆς.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἄντεξε στὴν πρώτη ἐπίθεση καὶ μὲ τὴ σειρά του ἀπὸ ὑπερασπιστῆς τῶν πατρῶων ἔδαφῶν καὶ ἀμυνόμενος, ἔγινε ἐπιθετικὸς καὶ ἄναψε τὴν ἐλπίδα στὰ σκλαβωμένα ἀδέλφια μας τῆς Βορείου Ἡπείρου. Οἱ δάφνες στεφανώνουν τώρα τὰ ἑλληνικὰ σπλά καὶ ὁ κόσμος ὀλόκληρος συνειδητοποιεῖ τὸ θαῦμα.

Ὅταν ὁ στρατὸς τῆς ντροπῆς —τοῦ Γ' Ράιχ— κτύπησε ἀλύπητα μὲ μηχανοκίνητα καὶ ἀεροπορία τὸ μέτωπο καὶ τὸν ἄμαχο πληθυσμὸ καὶ τότε ὁ ἀγώνας συνεχίσθηκε σκληρὸς καὶ ἀδυσώπητος, ὥστε νὰ προκαλέσει τὸ θαυμασμὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπάνω στὰ ὄχυρά γράφθηκαν σελίδες ἡρωισμοῦ, σὰν ἐκεῖνες ποὺ ξέρονται νὰ γράφουν οἱ Ἕλληνες, ὅταν ὑπερήφανα προβάλλουν τὰ στήθη στὸν ἐχθρό. Ἄνισος ἀγώνας, ὅμως ἱερός. Στεφάνια δάφνης γιὰ τοὺς ἥρωες, μαῦρες σελίδες τῆς Ἱστορίας γιὰ τὸν κατακτητή.

Ὁ γερμανικὸς στρατὸς πέρασε. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅμως δὲν ὑπέκυψε. Ἡ φλόγα τῆς ἐλευθερίας θέριψε τὸ πάλημα ἐναντίον τοῦ Κατακτητῆ. Οἱ κακουχίες, ἡ πείνα, οἱ τυφεκισμοὶ φούντωσαν τὴν ἀντίσταση καὶ ὅ,τι ἐπιηκολούθησε εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς αὐτοθυσίας αὐτῶν, ποὺ ξέρονται νὰ ζοῦν καὶ νὰ πεθαίνουν καὶ μὲ τὸ θάνατό τους

νὰ μένουν ἀθάνατοι, σύμβολο αἰώνιο προσφορᾶς μοναδικῆς. Ἔτσι ἦταν τότε.

Τί κάνουμε ὅμως τώρα; Τί ἔγιναν οἱ δάφνες ἐκεῖνες; Ποῦ πῆγαν οἱ θυσίες; Τί ἔγινε ὁ θαυμασμὸς ὄλου τοῦ κόσμου γιὰ κείνους ποὺ ὑψώθηκαν σὰν ἀσάλευτος πύργος ἐναντίον τοῦ Κατακτητοῦ;

Δυστυχῶς οἱ ἡμέρες τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας, γίνονται πολλὲς φορές αἰτία, νὰ λησμονοῦνται ἐκεῖνοι, ποὺ ἔγιναν ὀλοκαύτωμα. Τὸ προσωπικὸ συμφέρον ὑπερισχέει καὶ τὰ ἰδανικὰ παραμερίζονται. Ἡ τεχνοκρατία τῆς σύγχρονης ἐποχῆς ἔχει ἀλλάξει τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα. Ἐχει ἀλλάξει τὸν τρόπο ζωῆς, ἔχει ἀφάνταστα ἐπηρεάσει τὴ νεολαία καὶ ἔχει φέρεει σὲ ἀδιέξοδο, πολλοὺς γονεῖς. Ἡ ὕλη ἔχει κατακτηθεῖ ἔδαφος καὶ ἡ φθορὰ γίνεται σιγά-σιγά, ὑπουλα, ἀλλὰ δυστυχῶς σταθερά. Οἱ ρίζες ἀλλοτριώνονται. Ἡ ἱστορία ξεφτίζει. Πολλοὶ νέοι ἀγνοοῦν τὸ παρελθόν ἢ γνωρίζουν μόνον μερικὲς πτυχές ἀπ' αὐτό, τίς ἀπομονώνουν καὶ βγάζουν τὰ δικά τους συμπεράσματα, ὅταν ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία περπατάει στοὺς δρόμους, ὅταν μιλοῦν κι οἱ πέτρες γι' αὐτήν. Χάνεται ὁ σεβασμὸς τῆς προσωπικότητος κάθε μέρα καὶ περισσότερο. Χάνεται ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ κυρίως τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος.

Τότε ὁ λαὸς ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία. Τώρα σκληρὸς ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἐλευθερία μὲ ὀδηγὸ τὸ ἐγώ, ἓνα ἐγώ, ποὺ ἀμφιᾶ οἰκογένεια, κοινωνία, θρησκεία. Πολλὲς φορές ἰσχύει τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου, ποὺ κτύπησαν οἱ ἥρωες στὰ ἀλθανικὰ βουνά. Ἡ κυριαρχία τῆς ὕλης τὸ ξανάφε-

ρε στο προσκήνιο. Είναι η πληγή του αιώνα μας που διαρκώς αιμορραγεί.

Σκληρήνωση ψυχής στην πάλη των σκληρών καιρών.

Τό παρελθόν ξεχάστηκε, τουλάχιστον προς το παρόν. Κι αυτή η λησμονιά, αυτή η άχαριστία απέναντι στο Θεό και τους ανθρώπους, είναι που φέρνει το αδιέξοδο.

Ο Walsh, καθηγητής της Λογικής και Μεταφυσικής στο Πανεπιστήμιο του Έδιμβούργου, γράφει: «Αν το παρελθόν, ήταν έντελώς άσχετον με το παρόν, τότε γιατί να μιås ενδιαφέρει;»

Όχι μόνον δέν είναι άσχετον, αλλά, όπως σφά έχει λεχθή «ή Ιστορία του παρελθόντος είναι ο δάσκαλος του παρόντος». Κι έμεις ήθελήμενα ή άθέλητα την Ιστορία αυτή την άγνοούμε, γιατί άγνοούμε ότι «όλθιος όστις τής Ιστορίας έσχε μάθισιν».

Υπογραμμίζοντας την μεγάλη αλήθεια, ο Άγγελος Τερζάκης γράφει: «Η άντοχη του έλληνικού στρατού στα θουνά τής Άλθανίας, άντοχη σε κόπωση, κακουχίες, πείνα, γύμνια, έφθασε στα όρια του μαρτυρίου. Αυτό είναι κάτι που δέν πρέπει να ξεχαστεί από τις μέλλουσες γενιές».

Η πίστη στο Θεό, τό πάθος για την έλευθερία, ο άγώνας για τη δικαιοσύνη, δίνει τη δύναμη στον αδύναμο τότε στρατό από μηχανικά μέσα, να άντέξει και τό μαρτύριο. Η πραγματικότητα αυτή είναι μιá απάντηση σε όλους εκείνους, που ύποστηρίζουν ότι μόνο ο οικονομικός παράγοντας είναι εκείνος, που κινεί τά νήματα τής Ιστορίας.

Η πίστη αυτή σήμερα από άλλους ύποθαμιζείται και από άλλους καταργείται. Πίστευσε στην άρετή του ο καθένας, μιá άρετή φτιαγμένη στα μέτρα του, που δέν τόν άφίνει να δει την πραγματικότητα και τόν άποκόπτει από τόν συνάνθρωπό του. Άρετή όμως χωρίς Θεό είναι άδιανόητη.

Πίστη στο Θεό και άγάπη στον άνθρωπο είναι οι δύο πόλοι, γύρω από τους όποιους πλέκεται ή πραγματική ζωή.

Δυστυχώς έχθροι του λαού, άφανείς πολλές φορές, ύποσκάπτουν τά θεμέλια τής πίστewς και κρημνίζουν τό θαύμα, που όρθωσε ή πρόσφατη Ιστορία του '40.

Δέν ύποστηρίζουμε θέβαια την έλληνολατρεία. Υπεραμυνόμεθα όμως τών μνημάτων, που ξεπηδούν από τό άπώτερο και πρόσφατο παρελθόν, για να κτίσουμε τό παρόν.

★

Η πίστη είναι εκείνη, που ένωσε τότε τους ανθρώπους άνεξάρτητα από κομματικές και κοινωνικές θλέψεις. Η πίστη είναι άναγκαία και σήμερα για να νοιώσουμε όλοι ένα, μακριά από φανατικές κομματικές διακρίσεις, για να δώσουμε τά χέρια και να δουλέψουμε με συναίσθηση ευθύνης, για τούτη τη χώρα την ποτισμένη με αίμα.

Έχουμε άνάγκη στις μέρες μας από την άνύψωση τής ποιότητας ζωής. Αυτό από ύλικής πλευράς, κατά τό δυνατόν, έχει έπιτευχθή. Οι συνθήκες εργασίας σε όλους τους τομείς έχουν καλύτερεύσει, χωρίς να παύουμε θέβαια να ζητάμε όλο και περισσότερα. Από πνευματικής όμως πλευράς, ποιá είναι ή ποιότητα ζωής; Ο «έσω άνθρωπος» ξεχάστηκε. Έπιτακτική ή άνάγκη να στραφούμε προς αυτόν. Η στροφή άπαιτεί πίστη και ή πίστη θιώνεται, κερδίζεται με πνευματικό άγώνα.

Οι ήρωες του 1940 έβλεπαν χειροπιαστό τό θαύμα τής νίκης και δοξολογούσαν την Παναγία, την Άγία Σκέπη του Στρατού μας, στα Άλθανικά θουνά. Έτσι ξεπλήρωναν τό χρέος, προς τό Θεό, την Πατρίδα, την οικογένεια.

Χρέος του Νεοέλληνα να ευχαριστεί τό Θεό για τό θαύμα του '40 και να γράψει τη δική του Ιστορία στον καιρό τής ειρήνης, άξια του Γένους. Είναι ή μεγαλύτερη τιμή για τους ήρωες.

Χρέος τό πνεύμα αυτό ιδιαίτερα να καλλιεργήσει ή Παιδεία και να μάθουν

οί νέοι μας ότι ο Χριστιανισμός δέθηκε άρρηκτα με την Ιστορία του Έθνους μας. Μας κράτησε σαν λαό μέσα σ' αντίξοες συνθήκες από τη Βυζαντινή εποχή μέχρι σήμερα και μας χάρισε αξιόλογα έργα στη Λογοτεχνία και την Τέχνη.

Αυτήν την κληρονομιά δεμένη με την άλλη παράδοση του λαού μας, έχουμε χρέος να διατηρήσουμε! Κάθε άρνηση του θησαυρού αυτού έχει τραγικές συνέπειες στην πορεία μας.

«Η παράδοσις είναι ή χρυσή άλυσίδα, ή όποια ένώνει τις γενιές των Έλλήνων μεταξύ των και ή όποια μας επιτρέπει να εισπνέουμε την προγονικήν εύκλειαν και να την μεταδίδουμε ηύξημένην στα παιδιά μας. Ίσχύει γι' αυτήν ο λόγος του άπ. Παύλου «στήκετε και κρατείτε τας παραδόσεις», αναφέρει ο καθηγητής Έμμ. Πρωτοψάλτης. «Η έλληνική Ιστορία», συνεχίζει, «συνυφασμένη μετά του Χριστιανισμού άποτελεί ύψιστην διεθνώς αναγνωρισμένην αξίαν πολιτιστικήν και δι' αυτό διδάσκεται σέ όλα τα Πανεπιστήμια του κόσμου».

Χρέος από την Ελλάδα να ξεπηδήσει και πάλι το Πνεύμα, που θα καλλιεργήσει τη δικαιοσύνη και την αγάπη μεταξύ των λαών.

Η μικρή μας χώρα, που θαυμάστηκε τόσο το '40 από τον κόσμο όλόκληρο, γιατί «άλλαξε τον ρούν της Ιστορίας», όπως είπε ο Γιάν Σμάτσ, έχει παραμερισθεί τώρα. Ξεχάστηκε ή συμβολή της στη σωτηρία της Εύρώπης και ή προσφορά της στην ανθρωπότητα γενικώτερα.

Τό μαρτυρεί ή τραγική Κύπρος με τα χιλιάδες θύματα από την αλόγιστη άδικία. Η Κύπρος θρηνεί. Η Ελλάδα συμπαραστέκει και άγωνίζεται. Οί Μεγάλοι της Γης άδυνατούν ν' άποδώσουν δικαιοσύνη.

Η δικαιοσύνη δεν είναι θέμα μόνον συσκέψεων και συμβάσεων. Είναι και θέμα κοσμοθεωρίας και πνευματικών στόχων και επιδιώξεων. Η παραδοχή της αλήθειας ζητάει θυσίες, θυσίες συμ-

φερόντων και έγωισμών, πράγμα άκατόρθωτον, όταν λείπει ο πνευματικός προσανατολισμός.

«Χωρίς θεολογική έρμηνεία των πραγμάτων, χωρίς να φωτίζει ο θεϊκός λόγος την ανθρώπινη προβληματική μας, δεν μπορούμε να ζούμε. Το ανθρώπινο πρόβλημα, δεν μπορεί να ξεετάζεται χωριστά από τη σχέση του με το Θεό» γράφει ο πατήρ Ηλίας Μαστρογιαννόπουλος στο βιβλίο του «Θεολογικές Παρουσίες».

Μόνο μέσα στο φως του Χριστιανισμού τα προβλήματα της ζωής θρίσκουν τη δικαίωσή τους.

«Η πίστις είναι εκείνη, ή όποια θα μας άνορθώσει. Έχομε δε πλουσίας πνευματικές παραδόσεις, δια να τας άκολουθήσωμε, δια να τας χρησιμοποιήσωμε προς φωτισμόν ήμών και των περι ήμάς, προς άκτινοβολίαν εις την Άνατολήν και την Δύσιν. Και της ήθικης αυτής δυνάμεως, της παραδόσεως, δεν πρέπει να παραιτηθώμεν, εάν δεν άποφασίσωμεν να άποθάνωμεν», δηλώνει κατηγορηματικά ο καθηγητής Ν. Β. Τωμαδάκης.

Η έλληνική πορεία όμως είναι πορεία ζωής, που χάραξε το χρέος και μύρωσαν οί δάφνες.

Συνεχιστάι της οί Νεοέλληνες. Μας τό ζητούν οί ήρωες του '40. Τους τό όφείλουμε.

Μ. Ι. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ηλία Ν. Μαστρογιαννοπούλου, άρχιμανδρίτου: «Θεολογικές παρουσίες».
2. Άγγέλου Τερζάκη: «Έλληνική Έποποιία 1940-41».
3. Άλεξ. Ν. Τσιριντάνη: «Έμεις οί Έλληνες» ίδια σελ. 115 έπ. Έκδόσεις «Συζητήσεις», Άθήναι 1978.
4. Ν. Β. Τωμαδάκης: «Έορταστικοί λόγοι».
5. Κώστα Ν. Χατζηπατέρα, Μαρίας Σ. Φαφαλιού, «Μαρτυρίες 40-41».
6. «Χριστιανικής Ένώσεως Έκπαιδευτικών Λειτουργών», «Η Έθνική μας Ταυτότητα», έκδοση 1985.
7. W. H. Walsh: «Φιλοσοφία της Ιστορίας».

Ο ΙΕΡΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ

(1600 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΕΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ 386 - 1986)

‘Ο ‘Ι. Αύγουστίνος. ‘Από έργο του Botticelli.

Στην Ελλάδα λίγοι έχουν ασχοληθεί με τον Αύγουστινο. Ίσως τὰ συγγράμματά του γραμμένα στην λατινική γλώσσα και οί ελάχιστες μεταφράσεις έκαναν δυσκολοπλησίαστη την προσωπικότητά του. Όμως ο Αύγουστίνος εξακολουθεί αιώνες τώρα στην Εύρώπη νά αποτελεί αντικείμενο μελέτης και στοχασμού. Φυσικά ή Δυτική Έκκλησία τόν έχει από τούς πρώτους στον κατάλογο τών μεγάλων μορφών. Έπηρέασε άλλωστε τόσο βαθειά τὸ πρακτικό πνεῦμα τής Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας. Καί ή ‘Ανατολική Έκκλησία τόν τιμᾶ σάν ἅγιο στις 15 ‘Ιουνίου μαζί με

τὸν ἄλλο μεγάλο ἅγιο τὸν ‘Ιερώνυμο.

Α’.

‘Ο Αύγουστίνος γεννήθηκε στην Ταγάστη τής Νουμιδίας (Β. ‘Αφρική) τὸ 354 καί ήταν γυιὸς τοῦ ἔθνικοῦ Πατρικίου καί τής χριστιανῆς Μόννικας. Ίδιαίτερα ή μητέρα του με τήν φλογερή πίστη της καί τήν προσευχή της ἀγωνίστηκε μέχρι τὸ θάνατό της γιά τὸ ταλαντούχο παιδί της, πού ἐπρόκειτο νά τήν ποτίσει με φαρμάκια, ἀλλά καί νά τήν ἀνακουφίσει μετὰ τήν μεταστροφή του. Οί σπουδές τοῦ Αύγουστίνου ήταν ἐξαιρετικές στά Μάδαυρα καί τήν Καρχηδόνα, στή Ρώμη ἀργότερα. Έκεῖ, στήν μεγάλη πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους τὸ 383 ἄνοιξε καί ρητορική σχολή, ὅπου δίδαξε με ἐξαιρετική ἐπιτυχία. ‘Αργότερα δίδαξε στά Μεδιόλανα. ‘Αλλά ἐδῶ δὲν ήταν μόνο ή πόλη στήν ὁποία δίδαξε τήν ρητορική ὁ Αύγουστίνος. Ήταν ή ξακουστή πολιτεία στό θόρειο μέρος τής ‘Ιταλίας, πού εἶχε τήν ἕδρα του ὁ γενναῖος ‘Επίσκοπος ‘Αμβρόσιος. Αὐτός, με τὰ ζωντανά κηρύγματά του, θά γίνει ὁ πόλος ἑλξεως γιά τὸν σκεπτόμενο νέο Αύγουστινο. Όταν ή πίστη καί ή ἀμφιβολία πάλευαν στή νεανική ψυχή του, ή Βασιλική τών Μεδιολάνων γίνεται τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά τὸν νεαρό ρητοροδιδάσκαλο. Τὸ φιλοσοφικό ταξίδι τών ἀναζητήσεών του με τήν βοήθεια τοῦ ‘Αμβροσίου καί τής μητέρας του τής Μόννικας θά έχει ἕνα τελικό καί σταθερὸ σταθμό. Θά περάσει βέβαια ἀπὸ τὸ πνεῦμα τής κλασσικής ‘Ελλάδος, τήν αἵρεση τοῦ Μανιχαΐσμοῦ, τήν διδασκαλία τών φιλοσό-

φων τῆς λεγομένης Νέας Ἀκαδημίας, τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας γιὰ νὰ καταλήξει ὁμοίως θριαμβευτικά στὴν εὐρεση τοῦ γνήσιου χριστιανικοῦ πνεύματος. Τὴν πορεία αὐτὴ θὰ τὴν παρουσιάσουμε διεξοδικὰ παρακάτω.

Μετά ἀπὸ χρόνια θὰ τὸν δοῦμε διευθυντὴ ἱεροῦ κοινοβίου στὴ γενέτειρά του τὴν Ταγάστη ὅπου μὲ πρωτεργάτες, τοὺς πιστοὺς φίλους του Ἀλύπιο καὶ Εὐόδιο, ἀλλὰ καὶ τὸν γιὸ τοῦ Ἀδεοδάτο θὰ ἐμβασθῆναι περισσότερο στὴ χριστιανικὴ ζωὴ. Ὁ λαὸς στὴ διπλανὴ πόλιν Ἰππῶνα θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν χειροτονία του καὶ τὸ 396, ὅταν θὰ ἀποθάνῃ ὁ γηραιὸς Ἐπίσκοπος Βαλέριος, ὁ Ἰππῶν θὰ τὸν δεχθεῖ ὡς Ἐπίσκοπόν του.

Ὁ Αὐγουστίνος, ὡς Ἐπίσκοπος ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δράση. Διακρίθηκε τόσο στὰ δύσκολα προβλήματα τῆς διοικήσεως, ὅσο καὶ στ' ἄλλα ποικίλα ποιμαντικά του καθήκοντα. Στὴν πολυπλευρῆ δραστηριότητα, ἡ καταπολέμησις τῶν αἱρέσεων καὶ κυρίως τοῦ Μανιχαϊσμοῦ καὶ τοῦ Δονατισμοῦ ἦταν ὁ μόνος του ἀκατάπαυστος καὶ ἡ φροντίδα του συνεχής. Ἐνα πρᾶγμα ἤθελε: Pax et unitas Ecclesiae. Καὶ ὁ ὀρμητικὸς του χαρακτήρας ἤξερε νὰ παλεύει καὶ νὰ νικᾷ. Ὁ Ποσσίδιος, ὁ βιογράφος του, ποὺ ἦταν παρὼν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου του, θὰ περιγράψῃ τὶς τελευταῖες συγκινητικὲς ἡμέρες τοῦ γέροντος πλέον Ἐπισκόπου Αὐγουστίνου. Μία σταδιοδρομία ἀπὸ τὸ 354 ἕως τὸ 430, ποὺ θὰ σφραγίζεται μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ φράση τοῦ ἴδιου τοῦ Αὐγουστίνου «Ἡ ἀνθρώπινη καρδιὰ δὲν βρῖσκει πουθενὰ τὴν γαλήνην τῆς ἕως ὅτου κατορθώσῃ νὰ ἀναπαυθεῖ σὲ Σένα, ὧ Θεέ μου».

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀνέδειξε τὸν Αὐγουστίνον ὑψηλὴ χριστιανικὴ φυσιογνωμία καὶ τὸν ἔκανε πασίγνωστο στὸ δυτικὸ κυρίως χῶρο ἦταν τὸ ὀγκῶδες συγγραφικὸ του ἔργο. Ὅχι μόνον μεγάλο σὲ ποσότητα συγγραμμάτων ἀλλὰ καὶ σὲ ποιότητα. Δέκα ἕξι τόμους τῆς

Λατινικῆς Πατρολογίας τοῦ Migne (τόμοι 32 ἕως 47) καταλαμβάνουν ὅλα τὰ διασωθέντα ἔργα του. Ἔργα ἐρημηνευτικά, δογματικά, ἀντιαιρετικά, ποιμαντικά, ἀπολογητικά, φιλοσοφικά, ὁμιλίαι, ἐπιστολές, αὐτοβιογραφικὰ ἀκόμη καὶ ποιήματα. Δὲν πρόκειται ὁμοίως νὰ ἀναλύσουμε τὸ συγγραφικὸ του ἔργο, οὔτε νὰ ἐξετάσουμε τὴν θεολογία του. Θὰ σταθοῦμε στὴν πνευματικὴ πορεία τῆς ψυχῆς του. Θὰ παρουσιάσουμε τὸ μεγάλο γεγονός τῆς μεταστροφῆς στὴν Πίστη ποὺ συνέβη στὴν κοσμοϊστορικὴ προσωπικότητα τοῦ Αὐγουστίνου τὸ 386.

Β'.

Στὸ πρόσωπο τοῦ Αὐγουστίνου διακρίνουμε τὸν πρῶτον ἱστοριογράφον τῆς πορείας μιᾶς ψυχῆς. Τὰ ἔργα του «Ἐξομολογήσεις», «Ἀναθεωρήσεις» καὶ οἱ 217 Ἐπιστολές του ἀποτελοῦν τὴν ἱστορία τῆς πολυτάραχης ζωῆς του. Ἰδιαίτερα στὸ ἔργο του «Ἐξομολογήσεις» ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 βιβλία (κεφάλαια), ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς κάμνει ἕνα θαυμάσιο αὐτοἔλεγχον, μίαν παρουσίασιν τῆς ζωῆς του καὶ στὴν πρώτη φάσιν τῆς στασκοτάδια τῆς ἀπιστίας καὶ στὴ δεύτερη στὸ φῶς τῆς Πίστεως. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ πολυδιαβασμένο βιβλίον θὰ συνταξιδέψῃ ὁ ἀναγνώστης μὲ τὴν μεγάλη μορφήν ποὺ κλονίζεται ἴσως, ἀλλὰ καὶ ποὺ ἀνορθώνεται καὶ ὑποτάσσεται θεληματικὰ στὸ Αἰώνιον.

Ὁ Αὐγουστίνος πέρασε μιὰ ταραγμένη ἐφηβείαν. Στὰ δεκαεξή του χρόνια ζοῦσε μιὰ «ἐλεύθερη ζωὴ». Ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος: «Δι' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤμουν ἕρμαιον παθῶν σφοδρομάτων καὶ ἡδονῶν τῆς κολάσεως καὶ δὲν ἐντρεπόμενον νὰ ἐμπλέκωμαι εἰς ἔρωτας ἀσταθεῖς καὶ σκοτεινοὺς... Παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν στρόβυλον τῶν ἀθεμίτων ἐρώτων μου κατασπαταλοῦσα τὰς ἀνθηράς καὶ ἀκμαίας δυνάμεις μου... Εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἡ ὁμορφία μου καὶ ἤμουν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν (ὧ Θεέ μου) σαπίλα. Συγχρόνως ζοῦσε ἔντονα τὴν ἀνησυχία τῆς συγκρούσεως στὰ θάθη τοῦ

είναι του μεταξύ της πίστεως και της αμφιβολίας. Οί ήθικες παρεκτροπές από τη μία πλευρά, ή αμφιβολία από την άλλη πού φώλιαζε μέσα του, ταλάντευαν τον νέο Αύγουστινο ανάμεσα στον κόσμο και στο Θεό. Και αυτός πάλευε. Ήταν μιὰ ψυχή ανήσυχη. Διψούσε την γνησιότητα. Ποθούσε την αλήθεια. Ζούσε στην άβεβαιότητα. Κρατούσε στα κατάρβια τη σπίθα, αλλά τὰ κύματα της άπιστίας ζητούσαν κι αυτή νά την σήσουν. Οί άναζητήσεις του στο χώρο τών ιδεών ήταν τρανταχτές κάθε φορά. Ή έναγώνια αναζήτηση της αλήθειας τον ρίχνει άλλοτε στα δίκτυα τών Μανιχαίων και άλλοτε στην σχετικότητα της ανθρώπινης φιλοσοφίας. «Όμως ή ώρα για νά πραγματοποιηθεί ή διάβαση από την πλάνη και την αίρεση στην άληθινή φιλοσοφία και σώζουσα αλήθεια είχε πλησιάσει. Ή ειλικρινής φωνή της αγωνιάδους ψυχής του Αύγουστίνου πού καλούσε σέ βοήθεια έγινε άκουστή. Μετά τὰ ταραγμένα χρόνια, ή ώρα της κλήσεως είχε φθάσει. Μετά την πάλη, ή νίκη. Μετά την θύελλα ή γαλήνη. Μετά την έξαφάνιση της νύχτας, ή ήμέρα. Ήταν ή ήμέρα της μεταστροφής. Ήταν ή Δαμασκός για τον Αύγουστινο. Τότε πού έγινε ή εισβολή της θείας Χάριτος στην καρδιά του μεγάλου εκείνου Ανθρώπου. Την μεταστροφή του αυτή περιγράφει ο ίδιος τόσο ζωντανά και γλαφυρά στο περίφημο σύγγραμμά του «Έξομολογήσεις», πού άξίζει νά μεταφέρουμε τις αυτοβιογραφικές αυτές γραμμές. Μας άφηγείται ο ίδιος στο 8ο κεφάλαιο ότι τον Ίούλιο του έτους 386 σέ ηλικία 32 έτών βρισκόταν στην κατοικία τών φίλων του στα Μεδιόλανα. Εκεί σκεπτόταν για μιὰ άκόμη φορά τὰ μεγάλα προβλήματα περι κόσμου και ύπάρξεως και ή συζήτηση με τους φίλους του ήταν έντονη. Πολύ περισσότερο όμως συζητούσε ο Αύγουστίνος με τον ίδιο του τον έαυτό. Γράφει:

«Έκαθήσαμεν εις όσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν απόστασιν από τὸ σπίτι. Ήφρικιούσα υπό τὸ κράτος μιᾶς θυελ-

λώδους άγανακτήσεως, διὰ τὸ ὅτι δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ συνάψω συμβόλαιον μετὰ Σοῦ, ὦ Θεέ μου, ἐνῶ ὅλα τὰ ὀστά της σαρκός μου ἐφώναζαν νὰ ἔλθω εἰς Ἐσέ και ἐξύψωναν ἕως τὸν οὐρανὸν τοὺς ὕμνους και τοὺς ἐπαίνους Σου. Και δι' αὐτὸ δὲν ἐχρειάζετο οὔτε πλοῖον, οὔτε ὄχημα, οὔτε κᾶν τὰ θήματα ἐκεῖνα, πού ἐχώριζαν τὸ σπίτι ἀπὸ τὸ μέρος πού εὐρισκόμεθα. Διότι διὰ νὰ βαδίση κανεὶς πρὸς Ἐσέ και μάλιστα διὰ νὰ Σέ φθάση, ἀρκούσε ή θέλησις, ἀλλὰ θέλησις ἰσχυρά και ἀρτία, ὄχι μωλωπισμένη θέλησις, πού ἀγεται και φέρεται ἐδῶ και ἐκεῖ, πού κατέρχεται εἰς ἕνα ἄγωνα, κατὰ τὸν ὅποιον τὸ ἕνα μέρος της προσπαθεῖ νὰ ἐξυψωθῆ, ἐνῶ τὸ ἄλλο κατὰκειται εἰς τὸ ἔδαφος.

»Τέλος ἐν μέσω του ἰστροβίλου τών διαταγμών ἔκανα χίλιες δυὸ κινήσεις, ὁμοίας με ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας του κάκου κάμνουν οἱ ἄνθρωποι, ὅταν δὲν ἔχουν ὀρισμένα μέλη του σώματός των, ἢ ὅταν τὰ μέλη των εἶναι δεμένα με ἀλύσεις, ὅταν εἶναι ἐξασθενημένα ἐξ αἰτίας μιᾶς μακροχρονίου νόσου ἢ διὰ κάποιαν ἄλλην αἰτίαν παράλυτα...

»... Ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅταν ἐσκεπτόμουν νὰ ὑπηρετήσω Κύριον τὸν Θεόν μου, καθὼς εἶχα λάθει ἀπόφασιν ἀπὸ χρόνου μακροῦ, ἤμουν ἐγὼ, πού ἤθελα και ἐγὼ πάλιν, πού δὲν ἤθελα. Ἡμουν ἐγὼ και μόνος. Οὔτε ἤθελα καθ' ὀλοκληρίαν, οὔτε καθ' ὀλοκληρίαν δὲν ἤθελα. Ἐπάλαια λοιπὸν με τὸν ἑαυτόν μου, με διασπούσε ὁ ἑαυτός μου, αὐτὴ δὲ ή διάσπασις ἐγένετο, τρόπον τινά, χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἐγὼ, οὔτε ἐμαρτυροῦσε περὶ μιᾶς φύσεως ξένης πρὸς τὴν ἰδικήν μου, ἀλλ' ἐδείκνυε τὴν ἰδικήν μου φύσιν. Διὰ τοῦτο δὲν ἤμουν ἐγὼ, πού διενεργοῦσα τὴν διάσπασιν ἐκείνην, «ἀλλ' ἢ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία», ἢ ὅποια ἦτο ποινὴ δι' ἁμαρτίαν, διαπραχθεῖσαν περισσότερον ἐθελουσίως, διότι ἤμουν τέκνον του Ἀδάμ». Και με τὴν ἴδια συγκλονιστικὴ θαύτητα συνεχίζει:

«... Μ' ἐσυγκρατοῦσαν αἱ ἀθλιότητες τών ἀθλιότητων και αἱ ματαιότητες τών ματαιότητων, οἱ παλαιοὶ φίλοι μου, πού

έτινάζαν τὸν σαρκικὸν τρίβωνά μου καὶ μοῦ ἐπιθυροῦσαν: «Μᾶς διώχνεις; Ἄπ' αὐτὴ τῆ στιγμῆ δὲν θὰ εἴμαστε πιά αἰω- νίως μαζί σου; Ἄπ' αὐτὴ τῆ στιγμῆ τοῦ- το ἢ ἐκεῖνο δὲν θὰ σοῦ ἐπιστρέπεται πιά ποτέ;» Καὶ τί δὲν μοῦ ὑπέβαλλαν, ὦ Θεέ μου, τί δὲν μοῦ ὑπέβαλλαν! Ἡ εὐσπλαγ- χνία Σου ἄς ἀπαλειψη τοῦτο ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ δούλου Σου! Ποίως θδελυ- γμίας, ποίως ἀτιμίας δὲν μοῦ ὑπέβαλ- λαν! Ἄλλὰ ἦκαν τὰς φωνὰς ταύτας ὀλιγώτερον παρά κατὰ τὸ ἥμισυ. Δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ ἔρχονται ἐλευθέ- ρως, διὰ νὰ μὲ πολεμοῦν, ἀλλὰ διω- λίσθαιναν ὀπισθὲν μου. Ἐπιθυροῦσαν καὶ μ' ἐδάγκαναν, τρόπον τινά, λαθραίως ὅταν ἀπεμακρυνόμουν, διὰ νὰ στραφῶ. Καὶ ὅμως μὲ παρεμπόδιζαν ἐπειδὴ ἐδί- σταζα νὰ τὰς ἀπωθήσω, ν' ἀπαλλαγῶ ἀπ' αὐτάς καὶ νὰ πορευθῶ ἐκεῖ, ὅπου ἐκαλούμην. Καὶ ἡ παντοδύναμος συνή- θεια μοῦ ἔλεγε: «Μήπως φαντάζεσαι, ὅτι ἠμπορεῖς νὰ ζήσης χωρὶς αὐτάς;»

Ὁ Αὐγουστίνος στὴν πιὸ συγκλονιστι- κὴ ὥρα τῆς ζωῆς του. Καὶ ἐνῶ στὸν κῆ- πο τῶν Μεδιολάνων ὁ ἀγὼνας μεταξὺ τοῦ νόμου τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ νόμου τοῦ πνεύματος συνεχίζόταν, ὁ Αὐγουστίνος μὲ δάκρυα ἄκουσε τὴν παιδικὴ φωνὴ ποῦ τοῦ ἔλεγε: «tolle et lege», (πάρε καὶ διάβαε)! Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ποῦ τὸν προέτρεπε νὰ πάρει καὶ νὰ δια- θάσει τὴν Ἁγία Γραφή. Τότε, ὁ φλογε- ρὸς Αὐγουστίνος, μὲ συγκίνηση ἔτρεξε καὶ πήρε τὴν Ἁγία Γραφή. Ὁ- ταν τὴν ἀνοιξε, τὰ μάτια του καρφώθη- καν στὸ χωρίο ἐκεῖνο τῆς πρὸς Ρωμαί- ουσ ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, «ἡ νῦξ προέ- κοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν» ἀποθώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ σκότους καὶ ἐνδυ- σώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ φωτός, ὡς ἐν ἡ- μέρᾳ εὐσημόνως περιπατήσωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀσελ- γείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ, ἀλλ' ἐνδύσα- σθε τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυ- μίας» (Ρωμ. ιγ' 14) καὶ τὸ θαῦμα τῆς μεταστροφῆς πραγματώθηκε στὸ θάθος τῆς ὑπάρξεώς του. Εἶχε ἔλθει ἡ ὥρα τῆς Χάριτος, ποῦ «διέχυσε φῶς θεοβαίτητος εἰς τὴν καρδιά του καὶ διεσκόρπισεν ὀ-

λα τὰ σκότη τῆς ἀμφιβολίας».

Λέγει ὁ ἴδιος: «Δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἰδῶ τι περισσότερον, οὔτε ἦτο τοῦτο ἀναγ- καῖον, διότι μόλις ἐτελείωσα τὴν ἀνά- γνωσιν τῶν ὀλίγων αὐτῶν λέξεων καὶ ἀμέσως ἐχύθη εἰς τὴν καρδίαν μου φῶς, ποῦ ἐχάρισε εἰς αὐτὴν τὴν εἰρήνην». Εἶ- χε παραδοθεῖ πλέον στὴ Χάρι τοῦ Θεοῦ γι' αὐτὸ καὶ θὰ προσευχηθεῖ σ' Ἐκεῖνον μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ: «ᾠ Κύριε καὶ Θεέ μου, Σὺ εἶσαι ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς μου καὶ ἡ δύναμις τῆς σωτηρίας μου. ᾠ Κύριε, ὅπως καὶ ἄλλοτε σοῦ ἔχω ἐξομολογηθῆ, ὑπῆρξεν ἐποχὴ εἰς τὸν θῖον μου ὅπου εἶχα μεγάλην πεποιθήσιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς θελήσεώς μου καὶ ἐπίστευα ὅτι ἠμ- πορῶ νὰ ἐκτελέσω τὸ ἀγαθόν. Ἄλλ' ὅ- πως ἀπέδειξαν τὰ πράγματα, δὲν εἶχα αὐτὴν τὴν δύναμιν ἤθελα νὰ θαδίσω τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' εἰς τὴν πραγμα- τικότητα ἔβλεπα τὴν μεγάλην ἀδυνα- μίαν μου, διότι ὅπου ἐνόμιζα ὅτι ἐβάδιζα σταθερά, ἐκεῖ ἔπιπτα, καὶ ἀντὶ νὰ προ- χωρῶ ἐπήγαινα εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐκεῖ ὅπου ἐνόμιζα ὅτι ἐπλησίαζα κάτι, αὐτὸ ἀπεμακρύνετο περισσότερον ἀπὸ μένα. Μιαταίως λοιπὸν προσεπάθησα νὰ προο- δεύσω εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ μόνην τὴν δύ- ναμιν τῆς θελήσεώς μου· τώρα τὸ ἐνόη- σα· καὶ τὸ ἐνόησα διότι Σὺ μὲ ἐφώτισα, καὶ εἶδα τὴν ἀδυναμίαν μου. Ποσάκις δὲν ἔλεγα: θὰ κάμω αὐτό, θὰ ἐκτελέ- σω ἐκεῖνο· καὶ ὅμως οὔτε τὸ ἐν ἑκάμα οὔτε τὸ ἄλλο, διότι καὶ μὲν εἶχα τὴν θέ- λησιν ἀλλὰ μοῦ ἔλειπεν ἡ δύναμις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ. Κάποτε μά- λιστα συνέβαινε καὶ τοῦτο τὸ παράδο- ξον: νὰ ἠμπορῶ νὰ ἐκτελέσω κάτι ἀγα- θὸν καὶ ὅμως νὰ μὴ τὸ ἐκτελῶ, διότι εἰς μερικὰς περιπτώσεις μοῦ ἔλειπεν ἡ θέ- λησις πρὸς τοῦτο. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἐλλεινὰ ἀποτελέσματα τῆς πεποιθήσεως εἰς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς μου μό- νον δυνάμεις. Ἄλλὰ τώρα ἔχω διδαχθῆ ἀπὸ τὴν πείραν τῆς ζωῆς μου καὶ ὁμολο- γῶ ἐνώπιόν σου, Κύριε ὁ Θεός μου, δη- μιουργέ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι δυνατὸν μὲ μόνον τὰς δυνάμεις του νὰ νικήσῃ τὸ κακὸν καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἀγαθόν, καὶ ὅτι κατ' αὐτὰν τὸν τρόπον οἰκονομεῖς τὰ πρά-

γματα, ὦ Θεέ μου, ὥστε κανείς ἀνόητος νὰ μὴ ἠμπορῆ νὰ καυχῆθῆ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ· διότι ὁ ἀνθρώπος δὲν δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ ἀπολύτως ὅ,τι θέλει, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ Σέ, Θεέ μου, ρυθμίζεται ἡ πορεία τῶν ἀνθρώπων· ἐννοεῖται ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ πιστεύουν καὶ ὁμολογοῦν ὅτι ὄχι αὐτοὶ ἀλλ' ὅτι Σὺ κατευθύνεις τὰ διαθήματά των. Διὰ τοῦτο γονυπετοῦμεν καὶ Σέ παρακαλοῦμεν, Κύριε πολυεύσπλαγχνε, νὰ σώσῃς ἡμᾶς τὰ πλάσματά σου, διότι θέλεις καὶ ἠμπορεῖς νὰ μᾶς σώσῃς, καὶ εἰς τὴν θέλησίν σου εὐρίσκεται τὸ δυνάτον τῆς σωτηρίας μας».

Ἐκ τὸ τότε πέρασαν 1600 χρόνια. Εὐλογα προβάλλει τὸ ἐρώτημα. Ἔχει κάποια σχέση ἡ μεταστροφή αὐτὴ μὲ τὴν ἐποχὴ μας;

Κάποια ἀπάντησι μᾶς δίνουν ἀνάλογες μεταστροφές στὸν εἰκοστὸ αἰῶνα. Μέσα στὸν παραπαίοντα κόσμον καὶ στὴν πολλαπλῶς κρίσιμη ἐποχὴ μας πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ἀνώνωμοι καὶ ἐπώνωμοι, ποὺ σφράγισαν τὴν ζωὴ τους μὲ τέτοια με-

ταστροφή. Μιὰ ἐπιστροφή στὸ σπίτι τοῦ Πατέρα. Μιὰ διάβασι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Θὰ μπορούσε νὰ σχηματισθῆ ἕνας μακρὸς κατάλογος τῶν ἀναζητητῶν καὶ νοσταλγῶν τοῦ Θεοῦ, ὄλων αὐτῶν ποὺ μετὰ ἀπὸ ὑπαρξιακοὺς κλονισμοὺς στράφηκαν πρὸς τὸν Κύριον. Δὲν δικαιούμεθα ὅμως νὰ λησμονήσωμε τὴν σημαντικὴ μαρτυρία μερικῶν μορφῶν ποὺ δεσπάζουν στὸ πνευματικὸ χῶρον, ὅπως ὁ Μπουλγκάκωφ, ὁ Πευκὺ, ὁ Κίλωντὲλ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐντελῶς σύγχρονους ὁ Ρενὲ Ἐνί, μαθητὴς τοῦ Σάρτρ. Ἡ πνευματικὴ πορεία θεσβια τῶν μορφῶν αὐτῶν εἶχε διακυμάνσεις. Ἐνα ὅμως εἶναι τὸ ὑψηλὸ γεγονός: Ἡ θαθεῖα ἐμπειρία μιᾶς μεταστροφῆς πρὸς τὸ Φῶς.

Ὁ Παῦλος πρῶτος εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ὁ Αὐγουστίνος τὸν 4ον αἰῶνα εἶχαν ἀνοίξει τὸν δρόμον γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενεές. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐπέτειος αὐτῆ τῶν 1600 χρόνων τοῦ Αὐγουστίνου ἀποτελεῖ ἕνα ἀξιόλογον πνευματικὸ γεγονός μέσα στὸ 1986. Καὶ σὰν τέτοιο, δὲν πρέπει νὰ περάσῃ ἀπαρατήρητο.

ΧΡΗΣΤΟΣ Κ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ

(Ω ΞΕΙΝ ΑΓΓΕΛΕΙΝ)

Βάνδαλοι δὲν πατοῦν
στὴν Ὀλυμπία,
στὴν Κνωσσό,
στὸν Παρθενώνα.

Τ' ἀστροπελέκια τῶν ὄπλων μας
βροντοῦν,
καὶ τῶν σπαθιῶν
οἱ ἀστραπὲς
τυφλώνουν...

Ποῦ πᾶτε;
Ἐκ τῶν δῶν πέρα δὲν περνᾶτε.
Κεῖ κάτου

εἶν' ὁ Μαρθῶνας, τὰ Ψαρά.
.....
Στὴ γῆ
μὲ τὰ καλλιγράμμα θουνά,
ποὺ διθυράμβους λέν οἱ ἄνεμοι,
δὲν περνᾶτε.

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Ἐκ τὴν «Ραυοδιαν 1940-46».

Η ΝΕΑ ΕΙΚΟΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ

Αιώνα του φόβου και της άησυχίας ονόμασαν τον αιώνα μας. "Όλοι οι σύγχρονοι έρευνητές, με προεξάρχοντα τον Τομπνι, θεώρησαν την άγωνία σαν το κύριο χαρακτηριστικό του 20ου αιώνα, όπως ή άποθέωση της τεχνικής υπήρξε το χαρακτηριστικό του 19ου και της λογικής του 18ου αιώνα. Σύγχυση και διάσπαση της ανθρώπινης ένότητας, χαρακτηρίζει τον άνθρωπο του αιώνα μας. Η ψυχολογία του θάθους μας οδήγησε στο να διακρίνουμε σ' αυτόν ένα κέντρο, τον πλήρη έαυτο, και μία περιφέρεια, στην οποία περιλαμβάνονται τα περιφερειακά στοιχεία της προσωπικότητας. Άλλοίμονο, ο άνθρωπος της εποχής μας χάνεται στην περιφέρεια χωρίς να κατορθώνει να συναντήσει το κέντρο.

Άλλ' αυτός ακριβώς ο αιώνας του φόβου και της άγωνίας που είναι ο αιώνας που έδωσε νέα εικόνα για την ύλη και το φυσικό κόσμο, αφήνει να διαγραφεται ή νέα εικόνα για τον άνθρωπο.

Διάφορες ανθρώπινες μορφές άποτέλεσαν κατά καιρούς τη χαρακτηριστική ιδεώδη εικόνα της εποχής. Διακρίνονταν άλλοτε ο homo oeconomicus, προσφιλής μορφή της μαρξιστικής θεωρήσεως, ο homo sapiens, ή εικόνα του σοφού με κύριο όπλο τη διάνοια, ο homo naturalis, ο φυσικός άνθρωπος που έξαντλείται στη βιολογική του μορφή.

Ριζική επανάσταση συντελέσθηκε στις ήμέρες μας.

Ο αιώνας μας μας δίνει νέα εικόνα για τον ιδεώδη άνθρωπο, μία εικόνα που, στην αδιατάρακτη μορφή της, πλησιάζει την τελειότητα.

Παραδείγματα από την καθημερινή ζωή μας δείχνουν την ανάγκη της ένότητας, του να συναντήσει ο άνθρωπος

το κέντρο του έαυτου του.

Πάρα πολλά παραδείγματα που αναφέρονται στο βιβλίο του καθηγητού και άκαδημαϊκού Μαρίνου Γερούλιάνου «Ψυχικά επιδράσεις ως νοσογόνος παράγων», παρουσιάζουν τη διαταραχή στην όποια είναι δυνατό να περιέλθει ο άνθρωπος, όταν δεν κατορθώσει να βρει την ένότητα και το κέντρο του έαυτου του.

Άλλά και πάρα πολλές είναι οι εργασίες μεγάλων κλινικών Ιατρών στους νεώτερους χρόνους, που δείχνουν τη σχέση άρρώστειας με τον ψυχικό κόσμο και την άποκατάσταση της υγείας και της Ισορροπίας με τη ρύθμιση των ψυχικών προβλημάτων και των συγκρούσεων και την άποκατάσταση της άρμονίας στον έσωτερικό κόσμο.

Είναι γνωστή ή κίνηση σε όλα τα κέντρα της Εύρώπης και της Άμερικής με το όνομα «Ίατρική της προσωπικότητας». Ολόκληρη αυτή ή κίνηση στηρίζεται στη βεβαιότητα, ότι για να έχει σωματική υγεία ο άνθρωπος είναι άνάγκη ν' άποκαταστήσει την άρμονία με την έσωτερική πηγή της ύπαρξέως του, να βρει την άληθινή σχέση με τον θαυύτερο κόσμο του.

Είναι άλήθεια ότι ή Ιατρική ψυχολογία προσφέρει πολύτιμα στοιχεία για την πλήρη έρευνα του ανθρώπου. Άλλά δεν τελειώνομε άκόμα.

Σπουδαία διδάγματα από άνθρωπολογική πλευρά πρόσφερε ή Σχολή της Βιέννης. Στ' άπομνημονεύματά του ο αυστριακός ψυχίαττος Frankl περιγράφει πώς ο ίδιος οδήγήθηκε στο να μελετήσει αυτά τα θέματα. Κατά το Β' παγκόσμιο πόλεμο ήταν αιχμάλωτος στο στρατόπεδο του Aushwitz. Έκει ως Ιατρός είχε τη δυνατότητα να παρακολουθεί τις αντιδράσεις των συγκρατουμένων του και να διδάσκεται

ἀπ' αὐτές. Εἶχε συνδεθεῖ μὲ ἰδιαίτερη φιλία μὲ ἕναν ἄλλο διανοούμενο κρατούμενο, πού κάποτε τὸν εἶδε ν' ἀσχολεῖται μὲ σπασμένα γυαλιά. Ἀπὸ τὸ ὄφος του κατάλαβε τὶς προθέσεις του. Ζήτησα τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸ φρουρό, διηγεῖται ὁ Frankl, καὶ συνόδευσα τὸ φίλο μου σὲ ἰδιαίτερο περίπαιτο, ἔπειτα ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἶχαμε ὀλονύκτια συζήτηση. «Δὲν περιμένω τίποτα πιά ἀπὸ τὴ ζωὴ, ἐπανελάμβανε διαρκῶς ὁ συνομιλητής μου, ἢ κατὰσταση ἔφθασε πιά στὸ ἀπροχώρητο». Ναι, τοῦ εἶπα τότε, εἶσαι ἔτοιμος ν' ἀφήσεις τὴ ζωὴ. Ἀλλά, ἔχεις τακτοποιήσει τοὺς λογαριασμούς σου μαζί της, εἶσαι θέβαιος ὅτι ἔχεις ἐξοφλήσει; Μήπως ἂν περάσουμε αὐτὴ τὴν κρίση, θὰ εἶχες κάποιο ἔργο νὰ ἐκτελέσεις; Καὶ ὁ φίλος μου, ἀφοῦ σκέφθηκε, εἶπε ὅτι πραγματικά πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο σκεπτόταν νὰ συγγράψει κάποιο βιβλίο. Αὐτὸ μοῦ φάνηκε σὰν οὐρανόσταλη εὐκαιρία, συνεχίζει ὁ Frankl. Κατάρθωσα νὰ πείσω τὸ συνομιλητὴ μου ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχει θάρρος καὶ ὑπομονή, ἀφοῦ εἶχε μίαν ἀποστολὴ νὰ ἐκπληρώσει στὴ ζωὴ του. Τοῦ ὑποσχέθηκα μάλιστα νὰ γράψω τὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου του καὶ ἡ συζήτησή μας ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ νὰ σκεφθεῖ διαφορετικά.

Ἔνα *σχέδιο προσωπικῆς ἐργασίας* εἶναι αὐτὸ πού ὁ Frankl θεωρεῖ σὰν βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου πού βαδίζει πρὸς τὴ διαμόρφωση τῆς προσωπικότητάς του. Ἡ ἐλευθερία στὴ ζωὴ, τονίζει στὸ βιβλίο του, δὲν σημαίνει *ἐλευθερία ἀπὸ, ἀλλὰ ἐλευθερία πρὸς*. Ἡ ἐλευθερία δὲν ἀποτελεῖ στερεητικὴ ἔννοια, ἀλλὰ ἔννοια θετικῆς δημιουργίας. Αὐτὴ ἡ ἐλευθερία ἀπαιτεῖ ἀποδοχὴ τῆς εὐθύνης.

Ἡ *εὐθύνη* τῆς τοποθετήσεως στὸν κόσμο ἀποτελεῖ γνῶρισμα τῆς ὥριμης ἀνθρώπινης μορφῆς. Πολὴ συχνὰ σὲ κινηματογραφικὰ ἢ θεατρικὰ ἔργα ἐμφανίζεται ἡ θλιθερὴ εἰκόνα τοῦ μικροῦ ἀνθρώπου, τοῦ δειλοῦ καὶ ἀνεύθυνου, πού περιμένει διαρκῶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ δώσουν τὴν ἀπάντηση.

Ἡ διάσπαση τῆς ἐνότητος τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου γίνεται φανερὴ στὰ εἰδῶλα. Ἄλλοτε οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ὑψώσει ἀγάλματα στὰ ὁποῖα ἀφιέρωναν τὶς θυσιές τους. Σήμερα τὰ εἰδῶλα ἔχουν στήσει τὸ θρόνο τους στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι εἰδῶλα πού διαμορφώθηκαν ἐκεῖ ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἀκόμη ἡλικία, ἀπαιτητικὰ εἰδῶλα, πού ἀπαιτοῦν συνεχεῖς θυσιές.

Ὁ 20ὸς αἰώνας ἔχει ἀνάγκη νὰ γκρεμίσει εἰδῶλα θρονιασμένα στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει νὰ μάθει ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας νὰ διακρίνει τὸ σχετικὸ καὶ τὸ ἀπόλυτο καὶ νὰ παύσει νὰ παίρνει τὸ ἀπόλυτο σὰν σχετικὸ καὶ ἀντίστροφα. Παράδειγμα μιᾶς τέτοιας συγχύσεως εἶναι ἡ ἀπόλυτη σημασία πού ἀποδίδεται στὴν κατάκτηση τῆς ἀτομικῆς ἐπιτυχίας ἢ τῆς ὑγείας.

Ἄλλο εἰδῶλο εἶναι ἡ ἀπαίτηση τοῦ νὰ παίρνει κανεὶς πάντοτε, τὸ εἰδῶλο τοῦ ἀνθρώπου πού γνωρίζει μόνον μίαν σχέση, τὴ σχέση τοῦ λαμβάνειν. Ἄλλ' ἢ ἀληθῆς προσωπικότητα γνωρίζει καὶ ἄλλη σχέση, τὴν σχέση τοῦ προσφέρειν, μὲ τὴν ὁποία καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ ἀνώτερη.

Ἡ ἀναζήτηση τοῦ ἀ π ο λ ὄ τ ο υ εἶναι ἰδιότητα καθαρὰ ἀνθρωπίνη. Προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τοῦ καθολικοῦ (global), τὴν παγκοσμιότητα (universal), τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Τὴν ἀνεύρεσή της μόνον ἐκείνος πού ἔχει συναντήσει τὸ κέντρο τῆς ὑπάρξεώς του κατορθώνει. Διαφορετικά, ὁ ἄξονας τῆς προσωπικότητος διαστρεβλώνεται καὶ τὸ σχετικὸ πού σὰν εἰδῶλο ἔχει τοποθετηθεῖ στὴ θέση τοῦ ἀπολύτου δὲν ἀργεῖ νὰ δημιουργήσει ἀνωμαλίες. Ὁλόκληρη ἡ ψυχοθεραπευτικὴ προσπάθεια ἐπιδιώκει τὴ σχετικοποίησιν τοῦ εἰδῶλου.

Σὰν τὸ καθαρὸ νερὸ πού ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν πηγὴ εἶναι κάθε τι πού προέρχεται ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς προσωπικότητος. Ὅσα δὲ ἐμποδίζουν αὐτὴ τὴ ροὴ ἀποτελοῦν φέμωση, πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐμφανισθεῖ διαφορετικὰ παρὰ σὰν

άνώμαλη κατάσταση.

Ἀληθινή ἐπομένως ἀνθρώπινη εικόνα εἶναι ἐκείνη πού, με ἐλευθερία, εὐθύνη, ἐνότητα, ὀδηγεῖ στή συνάντηση τοῦ Ἀπολύτου. Εἶναι καιρὸς νὰ τὸ εἴποῦμε. *Ἰδεώδης εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ εἰκόνα ἐκείνου, πού με ἐλευθερία, εὐθύνη, ἐνότητα συναντᾷ τὸ Θεό.*

Στὴ συνάντηση με τὸ ἀπόλυτο ὁ ἄνθρωπος ἀνακαλύπτει τὸ θεῖο δῶρο, τὴν ἀποστολή του, τὴ δική του προσωπική ἀποστολή. Ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ ἀγωνία πού παρατηροῦνται στὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ὀφείλονται στὴν ἀπουσία πολλῶν παραγόντων, μεταξύ τῶν ὁποίων βασικὴ θέση κατέχει ἡ ἀπουσία τῆς ἀποστολῆς.

Εἶναι σπουδαία ἡ στιγμή γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ὁποία γίνεται τὸ ζύπνημα καὶ ἀνακαλύπτει τὴ δική του ἀποστολή. Ἡ ἐνότητα δίνει τὴν ἀποστολή καὶ ἡ ἀποστολή εἶναι τότε ἀληθινὰ ἀνθρώπινη. Στὸν ἄνθρωπο πού ἀποτελεῖ μίαν *unitas multiplex* κατὰ τὸν *Lersch* καὶ στὸν ὁποῖο ὅλα τὰ κίνητρα καὶ οἱ δυνάμεις ἀποτελοῦν πολυφωνικὴ ἐνότητα, ἡ δράση δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐνστικτώδης, ἀλλ' ἀνταπόκριση καὶ ἀρμονικὸς συνδυασμὸς ὄλων τῶν τάσεων.

Καὶ τὸ συναίσθημα; Ἔχω ἀνακαλύψει, λέει ὁ *Janet*, ὅτι στὸν ἄνθρωπο προηγεῖται τὸ συναίσθημα καὶ ἀκολουθοῦν ἡ διάνοια, ἡ κρίση κλπ. Κανένας ἐπιστήμων δὲν κατόρθωσε κάτι, ἂν δὲν τὸ ἀγάπησε προηγουμένως σὰν ἄνθρωπος. Ἡ θούληση δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ φόρτιση, ἐνίσχυση μιᾶς ιδέας. Γιὰ νὰ ἐκτελέσει ἐπομένως τὴν ἀποστολή του ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀνάγκη νὰ τοποθετήσῃ τὸν ψυχικὸ του κόσμον στὴν ιδέα αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς. «Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρὸς ὑμῶν ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται». Γι' αὐτὸ καὶ τὸ *credere*, λέει ὁ *Daim*, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ *cordare*. Δὲν θ' ἀνακαλυφθεῖ ὁ πλήρης ἄνθρωπος ἂν δὲν ἀνακαλυφθεῖ πού ἔχει τοποθετήσῃ τὸ θησαυρὸ του. Πού ἔχει θάλει τὴν καρδιά του ὁ ἄνθρωπος;

Μοῦ κάνει ἐντύπωση, λέει ὁ *Daim*, ὅταν ἐξετάζω τὰ ὄνειρα τῶν ἀνθρώπων πού με συμβουλευόνται. Εἶναι ἀπίστευτο πόσο συχνὰ παρουσιάζεται ἡ μορφή τοῦ ἱππότη στὰ ὄνειρα τῆς νέας, τῆς πριγκίπισσας στὰ ὄνειρα τοῦ νέου. Δὲν σημαίνει αὐτό, τὸ ζωηρὸ πόθο τοῦ ἀνθρώπου ν' ἀνακαλύψει τὸ χαμένο βασίλειο;

Στὸ τέλος αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀνακάλυψη τοῦ χαμένου βασιλείου. Ἡ καρδιά θὰ εἶναι ἀνήσυχη μέχρις ἀνακαλύψεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ πλήρης ἑαυτὸς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μένει ἀποχωρισμένος ἀπὸ τὸ Ἀπόλυτο.

Ἄλλ' ὅταν γίνῃ ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἀποστολῆς, τότε αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἀνακαλύπτει τὴν ἔννοια τῆς ἐργασίας, πού παύει νὰ ἐμφανίζεται σὰν βιοπάλη, τὴ σημασία τῆς προόδου, τὴν ἔννοια τῆς ζωῆς. Ἡ συνείδηση ἐλευθερώνεται. Ἐνα σχέδιο ἔργου διαμορφώνεται πού αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι δὲν εἶναι πρόσκαιρο. Στὴν πορεία του αὐτὴ θὰ αἰσθάνεται ὅτι κολυμπᾷ σὲ μία νέα διάσταση καὶ ἡ ὀπτικὴ γωνία ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τὴ συνηθισμένη. Ἡ πνευματικὴ διάσταση ἀνοίγει τὸ δρόμο ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ. Τότε γίνεται ἡ συμφιλίωση με τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνον. Ὁ χῶρος γίνετα Πατρίδα καὶ ὁ χρόνος κομμάτι τῆς αἰωνιότητος. Καὶ νὰ ἡ Αἰωνία Πατρίδα (*Binswanger*).

Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγαλύτερη προσφορὰ τῆς ζωῆς, νὰ κατορθῶναι νὰ ξεπερνᾷ καὶ τὸν ἴδιο τὸ θάνατο. Ὁ γνωστὸς βιολόγος *Lecomte du-Nouy* στὸ βιβλίον του «*La dignité humaine*» ἀναφέρεται χαρακτηριστικὰ σ' ἕνα λόγο τῆς ἀνατολικῆς σοφίας, κατὰ τὸν ὁποῖο «ὅταν γεννιέται ἕνας ἄνθρωπος οἱ γύρω του χαίρονται, ἐνῶ ὁ ἴδιος κάνει τὴν εἴσοδόν του στὴ ζωὴ κλαίγοντας. Θὰ εἶναι ὠραῖο ν' ἀποχαιρετᾷ στὸ τέλος τὴ ζωὴ με χαμόγελο ἐλπίδας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι θὰ κλαίνε».

Ἄλλ' ἡ ἐλπίδα στὸ μέλλον δὲν ἀποτελεῖ κενὴ ἔννοια, εἶναι ἡ μεγαλύτερη νίκη τῆς ζωῆς.

A.A.A.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1942

Η ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ

Ἄπλησχοιλήθη ἤδη ἡ στήλη αὐτή, καὶ κατ' ἐπανάληψιν μάλιστα, μὲ τὸν παρατηρούμενον ὑπερβολικὸν ἀτομικισμόν. Αὐτὸς ὁ ἀτομικισμὸς σκοτῶνει τὴν ἀλληλεγγύην πού ἀποτελεῖ βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν ζωὴν ὄχι μόνον τοῦ συνόλου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀτόμου ἀκόμη.

Καιρὸς ὅμως εἶναι νὰ φανῆ, εἰς τὴν στήλην αὐτὴν πάλιν, καὶ ἡ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Διότι ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ ἀτομικισμὸς ἤμπορεῖ νὰ ἀναδειχθῆ πολύτιμος ὅταν χρησιμοποιηθῆ πρὸς καλλιέργειαν μιᾶς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας εὐεργετικῆς καὶ τονωτικῆς διὰ τὸ σύνολον.

Λέγεται συνήθως ὅτι ὁ ἀτομικισμὸς εἶναι ἐλάττωμα. Τὸ ἀκριβέστερον εἶναι νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἐλάττωμα ἀποτελεῖ ἡ ἀσυνέπεια μὲ τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἰδιόζουσαν ἱκανότητα αὐτοτελοῦς ζωῆς καὶ δράσεως, μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν πλαίσιον πού μᾶς περιβάλλει.

Ἄς παρατηρήσῃ κανεὶς τί γίνεται σήμερον. Καθένας μᾶς κυττάζει διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μόνον, καὶ δὲν ἐξαρτᾶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀτόμου του μέριμναν, ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ἄλλοι ἐπιδεικνύουν ἢ ὄχι τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆν. Αἱ δυσχέρειαι αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν δὲν τοῦ ἀνακόπτουν καθόλου τὸν ζῆλον. Τὸ ἄντικθον, ἀποτελοῦν ἓνα ἐπὶ πλέον κίνητρον διὰ τὴν δραστηριότητά του.

Διατὶ ὅμως αὐτὴ ἡ αὐτενέργεια νὰ ἐξαφανίζεται, ὅταν πρόκειται διὰ τὴν ἠθικὴν συντήρησιν τῆς προσωπικότητος;

Ἀτομισταί, προκειμένου νὰ συντηρήσωμεν τὴν σωματικὴν μᾶς ὑπαρξιν, χάνομεν αἰφνιδίως τὴν ἀτομικότητά μας προκειμένου περὶ τοῦ ἠθικοῦ πεδίου. Ἀφίνομεν καὶ

ἡμεῖς τὸν ἑαυτὸν μας νὰ ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ περιβάλλον, ἀπὸ τὴν σαρκοποίησιν τῶν πολλῶν, καὶ ἂν ὄχι νὰ παρασυρθῆ εἰς τὸν κατήφορον, πάντως νὰ ἀνακόψῃ τὴν ἰδικὴν του πρόοδον, νὰ ψυχρανθῆ, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν πνευματικὴν του ἀκτινοβολίαν. Προκειμένου νὰ ἐξασφαλισθῆ ἢ συντηρησῆς τῆς ψυχικῆς μᾶς ὑποστάσεως, φαίνεται ὅτι νὰ μᾶς ἐγκαταλείπη ἢ τόσον θαυμαστὴ ἐκείνη ἀτομικὴ πρωτοβουλία καὶ αὐτοτέλεια, ἢ ὅποια τόσα κατορθώνει προκειμένου περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς ὑλικῆς μᾶς συντηρήσεως.

Καὶ ὅμως ἀκριβῶς ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ λάμψῃ ὁ ἀτομισμὸς μας! Ἐδῶ εἶναι στάδιον δράσεως τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας, ἢ ὅποια διακρίνει τὸν λαόν μας. Ἐδῶ, εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος ἀπὸ τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τοῦ περιβάλλοντος, ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ ὁ ἀτομικισμὸς μᾶς, ὡς θύραξ χαλύβδινος διὰ νὰ περισώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μᾶς προσωπικότητα ἀκέραιαν, θησαυρὸν πολύτιμον καὶ διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν ὅλην.

Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔρχονται καὶ προσλαμβάνουν ἰδιαιτέρω ἀξίαν ὅσα ἐπιστήμονες, τῆς ὀλοκληρωμένης ἐπιστήμης σκαπανεῖς, εἶχαν εἰπεῖ περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἀτομικῆς προσωπικότητος, ἢ ὅποια διατηρεῖ τὴν ἰδίαν τῆς ὑπαρξιν μέσα εἰς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὅποιον ζῆ. Νομίζει κανεὶς, ὅτι διὰ τοιοῦτους καιροὺς ἐγράφησαν ἄρθρα ὅπως ἓνα πού εἶχε γραφῆ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὸ πασίγνωστον ἱατρικὸν περιοδικὸν «La Presse Médicale» μὲ τὸν τίτλον «Savoir être soi». Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ξέρῃ νὰ διατηρῆ τὴν ψυχικὴν του προσωπικότητα, νὰ εἶναι ἓνα φῶς, μεγάλο ἢ μικρό, ἀλλὰ πάντοτε φῶς, πού ζητεῖ τὸ περιβάλλον διὰ νὰ ἀκτινοβολήσῃ μέσα εἰς αὐτὸ καὶ ὄχι διὰ νὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ αὐτό. Καὶ ἡ φυσικοχημικὴ ἔρευνα τοῦ ἀνθρωπίνου οργανισμοῦ, (δὲν ἤμποροῦμεν ἐδῶ νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν σχετικὴν εἰδικὴν ἀνάlysιν) καὶ ἡ βιολογικὴ του ἐπισκόπησις μᾶς δείχνουν ὅτι αὐτὴ ἡ αὐτοτέλεια τῆς προσωπικότητος ἔχει προβλεφθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ οργανισμοῦ μας. Καὶ ἡ ἀ-

πώλεια τῆς ἠθικῆς αὐτῆς αὐτοτελείας ἀποτελεῖ διὰ τὸ ἀτομικὸν ἐκφυλισμὸν, διὰ τὸ σύνολον καταστροφὴν δλοκληρωτικὴν.

★

Ἐνα τέτοιον ἀτομικισμὸν ἢ, ἂν προτιμάτε, διὰ νὰ ξεφύγωμεν ἀπὸ τὴν κακὴν ἔγνοιαν τοῦ ὄρου, μίαν τοιαύτην αὐτοτελεῖ προσωπικότητα θὰ ἔπρεπε ὅλοι νὰ καλλιεργήσωμεν μέσα μας. Τὸν ἀτομικισμὸν ποὺ μεταβάλλει τὴν κάθε προσωπικότητα εἰς πηγὴν ἐνεργείας ἠθικῆς, καὶ τὴν κάνει ἱκανὴν νὰ ἐπηρεάξῃ ἐνεργητικῶς τὸ περιβάλλον, νὰ τροφοδοτῇ πνευματικῶς τὸ σύνολον, ἀντὶ νὰ παρασύρεται ἀπὸ τὸν γύρω του πνευματικὸν ὑποσιτισμὸν. Πρὸς

τὰ ἐκεῖ ἐκδηλούμενος θὰ ἦτο εὐεργετικώτατος ὄντως ὁ ἀτομικιστὸς χαρακτὴρ τοῦ λαοῦ μας. Καὶ αἱ σημεριναὶ δυσχέρειαι θὰ ἦσαν εὐεργετικώταται δι' ὅλους μας, ἂν συνετέλουν εἰς μίαν τοιαύτην ἐκδήλωσιν τῆς ἀτομικῆς μας προσωπικότητος.

Ναί, ἀλλὰ αὐτὰ ὅλα προϋποθέτουν προσωπικότητα. Καὶ αὐτὴ δὲν στέκει εἰς τὸν ἀέρα τῶν κενῶν λόγων. Θεμελιούται ἐπάνω εἰς τὸν θεμέλιον Ἐκείνον, ἄλλον ἀπὸ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς δύναται θειναί. Ὅταν ὁ Θεμέλιος αὐτὸς λείπη, κάθε προσπάθεια εἶναι ματαία.

Τὸ ἔδειξεν αἰῶνων πείρα. Τὸ δείχνει καὶ ἡ πείρα τῆς ἐπικαιρότητος. Καιρὸς εἶναι πλέον νὰ τὸ καταλάβωμεν ὅλοι μας!

ΚΥΡΙΕ ΕΛΕΗΣΟΝ

Τὶς ὥρες ποὺ ἀδύναμοι, κι ἀσάλευτοι,
στῆς πίκρας μέσα καὶ τοῦ πόνου τὸ ναό,
τῆ σκέψη καὶ τὸ λόγο μας
στὸ «Κύριε Ἐλέησον» τὰ σταματᾶμε.
Ἔλο καὶ Σοῦ ζητᾶμε Κύριε,
κι αἰῶνια καὶ πρόσκαιρα «καλά»,
κι ἡ Χάρη Σου, ἅγιο Φῶς,
στὶς κεφαλές μας πάνω.
Τώρα τοῦτο ζητᾶμε Σου Χριστέ,
τοὺς Λάζαρους στὰ δεῖπνα μας,
κι ὄχι σὲ σκαλοπάτια,
κρᾶσι νὰ τοὺς κερνᾶμε «κράτιστο»
μ' ἀγάτης τὸ ποτήρι.
Καὶ τὸ ψωμὶ τοῦ κόπου μας,
τοῦ ταιριασμοῦ ἀχάλαστο σημάδι,
τοῦ πλοῦσιου νὰ δίνουμε ἀντίδωρο στὸ χέρι.
Καὶ κάτι ἄλλο ἀκριβὸ
ζητᾶμε νὰ μᾶς δώσης,
τὸ «Κύριε Ἐλέησον»,
ἀσώπαστη ὁδὴ μέσ' στὴν καρδιά,
σὲ ὥρες τῆς χαρᾶς ἀκόμα.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

«ΑΝ ΘΕΛΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ...»

Πολύς λόγος γίνεται για την ειρήνη στην εποχή μας. Και κάθε προσπάθεια γύρω στο θέμα της ειρήνης είναι αξιέπαινη. Χωρίς, βέβαια, ωστόσο να παραβλέπει κανείς και την καπηλεία, που γίνεται στο ιερό αυτό θέμα...

Όστόσο πολλές χριστιανικές ομάδες ρίχνουν ωραία συνθήματα, που μπορεί να κατοχυρώσουν βαθύτερα τον πόθο της ειρήνης. Ένα τέτοιο μήνυμα ακούστηκε πρό καιρού σε πνευματικούς κύκλους της Γαλλίας. Το σημειώνουμε και για τους Έλληνες πνευματικούς αγωνιστές της ειρήνης:

«Αν θέλεις την ειρήνη, μάθε να αγαπάς!».

«Ν Ε Α Ε Λ Π Ι Δ Α»

Μιά και μιλάμε για ειρήνη, ως αναφέρουμε και τούτο: Το όνομα μιάς οργανώσεως που μας κεντρίζει περισσότερο. Πρόκειται για την διεθνή χριστιανική οργάνωση «Ν έ α Έ λ π ί δ α», που έχει την έδρα της στη Βιέννη και έτοιμάζει μιά διεθνή συνάντηση, που θα ασχοληθεί με τὰ παγκόσμια προβλήματα της ειρήνης και δημιουργεί «κέντρα» και σ' άλλες πρωτεύουσες. Είπαμε όμως ότι η ονομασία της οργανώσεως αυτής μας δίνει την εύκαιρία να στοχασθούμε πώς η «έλπίδα» είναι παλιά όσο και νέα. Η «έλπίδα» που δίνει ο Θεός της έλπίδος».

ΤΡΑΓΙΚΟ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑ!

Στις αρχές του χρόνου πέθανε στο Παρίσι η τόσο γνωστή και πολυσυζη-

τημένη Σιμόν ντε Μπωβουάρ. Πρόθεσή μας δεν είναι να προσθέσουμε δυο λόγια, στὰ τόσα και τόσα, που γράφθηκαν και γράφονται για την «Κυρία του Ύπαρξισμού», όπως χαρακτηρίστηκε.

Σπάνιο γυναικείο ταλέντο διέθετε, η Σιμόν ντε Μπωβουάρ, που θά μένει στη λογοτεχνία ως η «χρονικογράφος μιάς εποχής, που σφράγισε την πνευματική ζωή της Γαλλίας με τὰ «Απομνημονεύματά» της. Μά ωστόσο ήταν και βαθειά επηρεασμένη από το υλιστικό πνεύμα της εποχής μας, κι' έζησε και πέθανε μέσα στην άρνηση και στην άπιστία...

Όταν ο Ζάν-Πώλ Σάρτρ πέθανε (15 Απριλίου 1980), η Σιμόν ντε Μπωβουάρ έγραψε στον τελευταίο τόμο των «Απομνημονευμάτων» της: «Ο θάνατός του μάς χωρίζει. Ο θάνατός μου δεν θα μάς ένώσει. Έτσι είναι! τὸ ὅτι οἱ ζωές μας μπόρεσαν τόσον καιρό να συνταιριάξουν, είναι ήδη πολύ ωραίο».

Η Σιμόν ντε Μπωβουάρ έζησε άλλα έξι χρόνια παρά μιά μέρα (πέθανε στις 14 Απριλίου) χωρίς τον Σάρτρ και χωρίς την έλπίδα ότι θα τον ξανάβρισκε πεθαίνοντας...

Τραγικό και για μιά δυναμική γυναίκα!

Ο ΊΨΕΝ ΓΙΑ ΤΟ... ΧΡΗΜΑ

Στην εποχή μας, που γίνεται πολύς λόγος για τὸν μεγάλο δραματουργὸ Νορβηγὸ τὸν Ίερ. Ίψεν, είναι πολὺ επίκαιρος ὁ λόγος του για τὸ χρήμα:

«Τὸ χρήμα μπορεί να μάς δώσει τὸ περίβλημα πολλῶν πραγμάτων, ὄχι ὅμως τὸ βάθος. Μάς δίνει τροφή, ὄχι τὴν ὄρεξη. Φάρμακα, ὄχι τὴν υγεία.

Σχέσεις, όχι φίλους. Υπηρέτες, όχι άφοσίωση. Στιγμές χαράς, όχι την εύτυχία».

ΑΠΟ ΤΗ ΜΑΚΡΥΝΗ ΚΙΝΑ

Νά και μιá εΐδηση από τη μακρυνή Κίνα.

Τò πρακτορείο «Νέα Κίνα» ανήγγειλε ότι ένας όρθόδοξος Ναός παραδόθηκε στους όρθόδοξους και άρχισε πάλι νά τελείται εκεί ή θεία Λειτουργία. Η όρθόδοξη αΐτη έκκλησία είναι στην πόλη Harbin, πού είναι πρωτεύουσα της έπαρχίας Heilongjiang (τέως Μαντζουρίας) της Βορειοδυτικής Κίνας.

Η έκκλησία είχε κλείσει πρò 17 έτων, όταν τò μισò έκατομμύριο Ρώσων προσφύγων της Έπαναστάσεως τού 1917 έπανεκαμψαν στη Ρωσία.

Όσοι Όρθόδοξοι ζούν σήμερα στò Harbin είναι οι περισσότεροι Κινέζοι προσήλυτοι.

ΒΡΑΒΕΙΟ ΣΕ ΔΥΣΚΟΛΟΚΑΤΟΡΘΩΤΗ ΑΡΕΤΗ

Κάθε μέρα, ποικίλα τά Βραβεία πού δίνονται και για διάφορες αίτιες. Τò Βραβείο όμως πού δόθηκε στη Μαρία Φίντα Μόρο έχει κάποια ιδιαιτερότητα. Γιατί δόθηκε για μιá δυσκολοκаторρωτη άρετη: ή Μαρία Φίντα Μόρο «συγχώρεσε τούς δολοφόνους τού πατέρα της» και γι' αυτό βραβεύθηκε. Κόρη τού Ίταλου πολιτικού Άλντο Μόρο, πού δολοφονήθηκε τò 1978 από τις Έρυθρές Ταξιαρχίες, της «άπνευμήθη» τò «Βραβείο Καλωσύνης», γιατί συγχώρεσε... τέτοιους έχθρους!

ΚΙ ΑΛΛΟ ΕΝΑ ΒΡΑΒΕΙΟ

Μιá και μιλάμε για βραβεία, άς σημειώσουμε και τò νέο βραβείο, πού θά άπονέμεται κάθε δυò χρόνια και θά τιτλοφορείται «Έξανθρωπισμός της Ίατρικής». Θά δίδεται από τò σπουδαίο, και ένα από

τά άρχαιότερα πανεπιστήμια τών Ήνωμένων Πολιτειών της Άμερικής, τò «Πανεπιστήμιο Τζωρτζάουν» στην Ούάσιγκτον. Και θέλει νά υπογραμμίσει ότι ó κάθε άρρωστος έχει πρωταρχική ανάγκη ανθρωπιás και ανθρωπίνης συμπαραστάσεως. «Ό γιατρός, ή αδελφή, τά νοσοκομεία, δέν μπορούν νά περιορισθούν στòn έπιστημονικό έξοπλισμό τους, ούτε στην πρόοδο της έπιστήμης. Ό παράγοντας «άνθρωπος» παραμένει «κανόνας» στòn τομέα υγείας».

ΤΑ ΘΛΙΒΕΡΑ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τò συγκρότημα «The Smiths» έδω και τρία χρόνια κατέχει την πρώτη θέση στους καταλόγους τών έπιτυχιών τόσο στις Ήνωμένες Πολιτείες, όσο και στη Βρετανία. Άστéρι αυτού τού συγκροτήματος είναι ó Στήβεν Πάτρικ Μορισέυ. Ό Μορισέυ δέν πιστεύει στò Θεό, παρόλο πού μεγάλωσε σέ καθολικό περιβάλλον. Έτσι τά τραγούδια του «γεμίζουν την άτμόσφαιρα με άναθυμιάσεις μελαγχολίας, κοινωνικής άπογοήτευσης και κάθε λογής βίας». Ένα από τά τραγούδια του, με τίτλο «τò άγόρι με τò άγκάθι στò πλευρό του» (The boy with the thorn in his side), είναι ένα μιρολόδι για κάποιον πού αυτοκτόνησε.

Και φθάνει σέ μιá έντυπωσιακή όμολογία: «Θά εύχόμουνα νά ήμουνα λιγάκι εύτυχέστερος στη ζωή μου...».

«ΧΩΡΙΣ ΟΡΟΥΣ...»

Μιá μεγάλη συγγραφέας, ή Σιμόν Βέιλ στò βιβλίο της ή «ύπερφυσική γνώση» μάς έχει δώσει θαυμάσιες πνευματικές σκέψεις. Νά ένα μικρό ψήγμα από αυτό τò θησαυρό: «Η προσευχή κατευθύνεται πρòς τò Θεό, μόνο άν είναι χωρίς όρους. Μόνο α ύτ ή ή προσευχή εισακούεται πάντα. «Γενηθήτω τò θέλημά Σου» — όποιο κι' άν είναι...».

Ι. Γ. Α.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΗΘΙΚΕΣ ΕΥΘΥΝΕΣ

Κύριε Διευθυντά,

Με άφορμη τὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον καὶ ἐνημερωτικὸ ἄρθρο τοῦ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου κ. Ἰωάν. Ξυνοπούλου «Πυρηνικὴ ἐνέργεια, εὐλογία ἢ ἐφιάλτης;» ποῦ δημοσιεύτηκε στὸ περασμένο τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» σχετικὰ μὲ τοὺς κινδύνους ποῦ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀξέανόμενη χρῆση τῶν πυρηνικῶν ἀντιδραστήρων στὸν τομέα παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνέργειας θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ διατυπώσω μερικὲς σκέψεις μου, ποῦ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν προβληματισμὸ τοῦ κεμένου αὐτοῦ.

Μέσα ἀπὸ τὶς κατατοπιστικὲς λεπτομέρειες ποῦ περιέχονται στὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀναδύονται οἱ ἠθικὲς εὐθύνες τῶν κυβερνήσεων καθὼς καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν τεχνικῶν ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν σχεδιασμὸ, τὴν κατασκευὴ καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν πυρηνικῶν σταθμῶν καὶ ἐπισημαίνεται ἡ σοβαρότητα τῶν κινδύνων ἀπὸ κάθε ἀστοχία, ποῦ πρόσφατα ὀλόκληρη ἡ οἰκουμένη τόσο ἐντονα συνειδητοποίησε.

Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ μένει σὰν ἀπορία καὶ θεμελιώνει ἕνα γενικώτερο ἐρωτηματικὸ μετὰ τὴν γενικὴ αὐτὴ κατακραυγὴ κατὰ τῆς πυρηνικῆς λύσεως σὰν τρόπου ἀντιμετώπισεως τῶν ἐνεργειακῶν ἀναγκῶν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν εἶναι ποιά εἶναι ἡ ἐναλλακτικὴ μέθοδος γιὰ τὴν κάλυψή των, ἐν ὄψει τῆς συνεχοῦς ἀυξητικῆς τάσεως αὐτῶν καὶ τῆς προβλεπομένης μέσα σὲ συγκεκριμένο χρόνο ἐξαντλήσεως τῶν φυσικῶν πόρων τῆς γῆς.

Βέβαια ἡ τεχνολογία μέχρι σήμερα ἔχει μίαν ἱστορίαν ποῦ ἐπιθεβαιώνει τὴν ἐφευρετικὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὸ δίνει μίαν θάσιμην ἐλπίδα ὅτι θὰ θρεθεῖ μίαν ἱκανοποιητικὴν λύση, πρὶν φθάσουμε σὲ κατάσταση ἀδιεξόδου. Ἐξ ἄλλου θὰ πρέπει νὰ σημειωθεί ὅτι στὴν ἀνθρώπιν ἱστορίαν ἔλαμψαν πολιτισμοὶ θαυμαστοὶ χωρὶς τὶς πλούσιες ἐνεργειακὲς πηγὲς τοῦ καιροῦ μας.

Καὶ ἀπὸ αὐτὸ προκύπτουν ὀρισμένες παρατηρήσεις ποῦ θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν σὰν πνευματικὸς ἀνθρώπος. Συγκεκριμένα, μέχρις ὅτου ἡ τεχνολογία μᾶς ἐγγυηθεῖ τὴν ἐνεργειακὴν ἀφθονία, μὲ τὴ σημερινὴ ρεαλιστικὴ εἰκόνα τοῦ ἐνεργειακοῦ προβλήματος, μετὰ τὴν κατὰ κάποιο τρόπο καταδίκη τῆς πυρηνικῆς λύσεως, μήπως προκύπτει ἠθικὸ θέμα ὄχι μόνον γιὰ τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἐνεργειακῆς παραγωγῆς ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν τε-

ράστιο ἀριθμὸ τῶν καταναλωτῶν; Ἡ διόγκωση τῆς ζήτησεως τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν συνεπάγεται τὴν ἐνεργειακὴν σπατάλη. Οἱ ἄσκοποι ἐν πολλοῖς μαζικὲς μετακινήσεις, ποῦ μαρτυροῦν μίαν διαθέση φυγῆς, ἢ χρῆση ἑκατομμυρίων ἀνὰ τὸν κόσμον μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως χάριν παιδείας δὲν συντελοῦν στὴν ἐνεργειακὴ αὐτὴ πτωχεία; Καὶ ὑπάρχει μίαν σοβαρὴ συνάφεια ἀνάμεσα στὴν ἐνεργειακὴ αὐτὴ πτωχεία καὶ στὸ ἐσωτερικὸ κενὸ τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων, ποῦ προσπαθοῦν νὰ τὸ καλύψουν μὲ τὴν ἐξωστρέφειά των καὶ τὶς ὑψηλὲς καταναλωτικὲς τῶν ἐπιδόσεις.

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν ὅτι καὶ τὸ ἐνεργειακὸ θέμα θρῖσκεται μέσα στὸν εὐρύτερο προβληματισμὸ γιὰ μίαν πνευματικώτερη θεώρηση τῆς ζωῆς, γιὰ κάποιες τολμηρὲς ἀνακατατάξεις, ποῦ ἂν προχωρήσει ὁ ἀνθρώπος πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτήν, ὑπάρχει σοβαρὴ ἐλπίδα γιὰ τὴν διάσωση τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ του.

Μὲ ἐκτίμηση
ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

★

ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΛΟΠΛΕΥΡΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

Κύριε Διευθυντά,

Ὁ «Ἐπικήδειος γιὰ τ' ἀγέννητα ἀνθρωπάκια» τοῦ Π. Κλωνάρη (στήλη Ἐπικάιρα, τεῦχος Ἰουλίου-Αὐγ.-Σεπτ. 1986) θίγει εὐστοχα καὶ συνοπτικὰ μερικὲς πολὺ λεπτὲς πλευρὲς τοῦ σοβαροῦ καὶ πολὺ πλευροῦ προβλήματος «Ἀμβλώσεις» ποῦ ἡ Πολιτεία μὲ πρόσφατο νόμο ἀποποινικοποίησε μὲ τὸ ὄνομα «τεχνητὴ διακοπὴ τῆς ἐγκυμοσύνης».

Οἱ κινητοποιήσεις καὶ οἱ διαμαρτυρίες, τὰ ψηφίσματα καὶ ὑπομνήματα ἀτόμων, ὀργανώσεων καὶ ὁμάδων ἐπιστημόνων ποῦ ἐστάλησαν πρὸς ἀρμόδιους παράγοντες ἀπέβλεπαν στὴν ἀποτροπὴ τῆς ἀποποινικοποιήσεως τῶν ἀμβλώσεων ποῦ κάποιες γυναικεῖες ὀργανώσεις ἐπεδίωκαν.

Ἄν ὅλα αὐτὰ ἐπετύγχαναν τὸν σκοπὸ τους, τὸ πρόβλημα τῶν ἀμβλώσεων (μυλοῦν γιὰ 300.000 - 4000.000 τὸ χρόνο στὴ χώρα μας) δὲν θὰ λυνόταν. Ὅπως δὲν λύθηκε καὶ μὲ τὴν ψήφιση τοῦ νόμου ποῦ ἀποποινικοποιεῖ τὸν φόνο τῆς ἀνυπεράσπιστης ἀνθρώπινης ζωῆς στὸ μητρικὸ ὄργανισμὸ. Γι' αὐτὸ ὅσοι συμερίζονται τὶς θέσεις ποῦ ἐνέπνευσαν τὸν «Ἐπικήδειο γιὰ τ' ἀγέννητα ἀνθρωπάκια» πρέπει νὰ ἐνεργοποιηθοῦν μὲ στόχο τὴν ριζικὴ καὶ οὐσιαστικὴ λύση τοῦ προβλήματος, λύση ποῦ δὲν θὰ εἶναι εὐκολὴ καὶ

σύντομη αλλά δύσκολη και μακροπρόθεσμη.

Αυτή η δραστηριοποίηση των ζωντανών χριστιανών δεν πρέπει ν' αφήσει έξω από τους στόχους της την κατάργηση του αντισυνταγματικού νόμου που επιτρέπει την «τεχνητή διακοπή της έγκυμοσύνης», αλλά κυρίως πρέπει νά στοχεύει στη *συστηματική και όλοπλευρη* (ήθική, νομική, έθνική, ψυχολογική, κοινωνική και γυναικολογική άποψη) *ένημερωση* όλων για τὸ πολύπλοκο αὐτὸ θέμα με διαλέξεις, συζητήσεις, δημοσιεύματα, συνοπτικά φυλλάδια και προβολές (υπάρχει σχετική αποκαλυπτική ταινία και μπορούν νά χρησιμοποιηθούν βιντεοκασέτες).

Με μιὰ τέτοια *ένημέρωση* θά *έξουδετερωθούν* σέ μεγάλο βαθμό οι παρενέργειες που *έπισημαίνονται* στο πρώτο μέρος του «*Επικήδειου*»: κατάργηση ήθικων αναστολών, καθυσύχαση συνειδήσεως, πόρωση ψυχής και θά τεθούν *έλοι* *ένωπιον* των *εύθυνών* τους, που τώρα, *ίσως* *άγνωστών*.

Όταν οι *άνθρωποι* *βιώνουν* τὸ *Εὐαγγέλιο*, *όταν* *είναι* *συνειδητά* *μέλη* τῆς *Ἐκκλησίας* *άγωνίζονται* *ώστε* *ή* *ζωή* *τους* *νά* *είναι* *καθαρή*, *ήθική*, *υπεύθυνη* *και* *δημιουργική*. *Με* *τὴν* *βοήθεια* *τοῦ* *Θεοῦ* *άναλαμβάνουν* *τις* *εύθυνες* (οικονομικές και *λοιπές*) *που* *συνεπάγεται* *ή* *γέννηση* *ένος* *παιδιοῦ*. *Σέβονται* *τὴ* *ζωή* *και* *δὲν* *τὴν* *καταστρέφουν* *στο* *έμβρυϊκό* *στάδιο*. *Χρειάζεται* *λοιπὸν* *συστηματικός*, *συνεχής*, *φωτισμένος* *εὐγγελισμὸς* *τοῦ* *λαοῦ*. *Ἔτσι* *θά* *περιοριστῶν* *πολὺ* *οἱ* *περιπτώσεις* *άμβλώσεων* *ἀπὸ* *ήθικῆς* *παρεκτροπῆς* *ἀγάμων* *ή* *έγγάμων* *ή* *λόγω* *άπειρίας*, *άγνοίας* *και* *έπιπολαιότητας* *έφηθῶν* *και* *νέων*.

«...δὲν *υπάρχει* *πιὸ* *χαριτωμένο*, *πιὸ* *εύσμπάθητο* *πλάσμα* *ἀπ'* *αὐτά*», *γράφει* *ὁ* *Π. Κλωνάρης*. *Ναί* *άσφαλῶς*, *άλλά* *έλα*, *και* *τὰ* *ἀνεπιθύμητα* *για* *διάφορους* *λόγους*. *Πρέπει* *νά* *γίνει* *χριστιανική* *ή* *στάση* *μας* *ἀπέναντι* *στὴν* *ἀνύπαντρη* *μητέρα* *και* *τὸ* *έξωγαμο* *παιδί*. *Και* *τὰ* *δύο* *αὐτά* *πρόσωπα* *χρειάζονται* *τὴν* *ἀγάπη* *μας* *και* *οικονομική* *υποστήριξη*.

Ἡ *πολύτεκνη* *οικογένεια* *χρειάζεται* *συμπάρασταση* *και* *ένιςχυση* *οικονομική* *για* *νά* *μὴ* *είναι* *ἀνεπιθύμητο* *ένα* *άκόμη* *παιδί*, *έπειδὴ* *θά* *άποτελεῖ* *άβάσταχτο* *οικονομικό* *βάρος*.

Με *σύντομες* *ένημέργειες* *νά* *πιέσουμε* *και* *νά* *πεισομε* —μποροῦμε *γιατί* *εἴμαστε* *ψηφοφόροι* *και* *φορολογούμενοι*, *μποροῦμε* *ἀν* *συνειδητοποιήσομε* *ὅτι* *πρέπει* *νά* *γίνουμε* *ὁ* *κυρίαρχος* *λαὸς* — *τὸ* *κράτος* *νὰ* *δαπανᾷ*, *ἀπὸ* *τοὺς* *φόρους* *που* *είσπραττει* *ἀπὸ* *ἐμᾶς*, *για* *νά* *έρχονται* *στὴ* *ζωή*

παιδιά, *για* *τὴν* *ἀνατροφή* *και* *τὴν* *υγεία* *τους*, *για* *τὴν* *έκπαίδευση* *και* *τὴν* *σωστή* *κοινωνική* — *έπαγγελματική* *τακτοποίησή* *τους* *και* *ὄχι* *για* *τὴν* *καταστροφή* *τῆς* *ζωῆς*, *ὅπως* *θά* *κάνει* *τώρα* *μετὰ* *τὴν* *ψήφισή* *τοῦ* *νόμου* *ποὺ* *νομιμοποιεῖ* *τὴν* *άμβλωση*.

Και *για* *νά* *συνοψίσω*. *Οἱ* *προσπάθειες* *και* *κινητοποιήσεις* *πρέπει* *ν'* *άποσκοποῦν* *στὴν* *ὅσο* *τὸ* *δυνατὸν* *εὐρύτερη* *έξάλειψη* *τῶν* *αἰτίων* *τῶν* *άμβλώσεων* *που* *είναι*: *άπιστία*, *άγνοια*, *έπιπολαιότητα*, *ἀνευθυνότητα*, *φτώχεια*, *έγωκεντρισμὸς*, *πλάνη* *και* *έλλειψη* *ἀγάπης* *στὴν* *οικογένεια* *και* *στὴν* *κοινωνία* *μας*.

Με *έκτίμηση*

ΝΙΚΟΣ ΤΣΙΡΩΝΗΣ

★

Ο ΝΕΟΣ ΝΟΜΟΣ

ΓΙΑ ΤΑ ΑΣΕΜΝΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Κύριε Διευθυντά,

Ἀπὸ *τὴν* *έποχή* *τῶν* *πρώτων* *έποικιστῶν* *στὴν* *Ἄμερική*, *ἀνεπτύχθησαν* *δύο* *κύριες* *κοινωνικές* *τάσεις*. Ἡ *έπιδίωξη* *τῶν* *άτομικῶν* *έλευθεριῶν* *και* *ή* *διατήρηση* *τῆς* *πυρριτανικής* *κοινωνικῆς* *και* *οικογενειακῆς* *χρηστότητας*.

Ἀπὸ *τότε*, *μεταξὺ* *αὐτῶν* *τῶν* *δύο* *πόλων*, *κινεῖται* *ή* *μᾶλλον* *ταλαντεύεται*, *ἀναλόγως* *τῶν* *έπικρατούτων* *ρευμάτων*, *ὁ* *κοινωνικός* *ρόλος* *τῆς* *Πολιτείας*. *Κατὰ* *τὴν* *άσκηση* *τοῦ* *ρόλου* *αὐτοῦ*, *ἀπὸ* *τὴν* *Πολιτεία*, *παρουσιάζονται* *διάφορα* *προβλήματα*, *ὅπως* *π.χ.* *τὰ* *έξῆς*:

Πόσο *πρέπει* *ή* *Κυβέρνηση* *νά* *κανονίζει* *τὴν* *ιδιωτική* *ζωή* *τῶν* *πολιτῶν*;

Εἶναι *ή* *ήθική* *ζήτημα* *που* *ένδιαφέρει* *άποκλειστικά* *τὸ* *άτομο* *ή* *έχει* *σχέση* *και* *μὲ* *τὰ* *δικαιώματα* *τῶν* *άλλων* *και* *έπομένως* *είναι* *και* *κοινωνικό* *πρόβλημα*; *Πρέπει* *ή* *Πολιτεία* *νά* *παίζει* *ένεργὸ* *ρόλο* *στὴν* *καλλιέργεια* *τῶν* *ἀξιών* *που* *έχουν* *σημασία* *για* *τὴν* *κοινωνία*;

Αὐτὰ *τὰ* *θέματα* *βρίσκονται* *στο* *προσκήνιο* *τῶν* *συζητήσεων* *κατὰ* *τις* *τελευταίες* *ήμερες* *στὶς* *Η.Π.Α.* *μετὰ* *τὴ* *δημοσίευση* *τῆς* *τελικῆς* *έκθέσεως* *περὶ* *πορνογραφίας* *τῆς* *έπιτροπῆς* *τοῦ* *Γενικοῦ* *Εἰσαγγελέα* *Ed. Meese* *και* *μιας* *σειρᾶς* *περιοριστικῶν* *άποφάσεων* *τοῦ* *Ἀνωτάτου* *Δικαστηρίου*.

Διὰ *τῶν* *άποφάσεων* *αὐτῶν* *τὸ* *Ἄν. Δικαστήριο* *έπιτρέπει* *στὶς* *Πολιτείες* *νὰ* *άπαγορεύουν* *τὴ* *διάδοση* *τῆς* *πορνογραφίας* *και* *κάθε* *μέσου* *που* *προάγει* *τὴν* *πορνεία* *και* *νὰ* *θέτουν* *έκτός* *νόμου* *τὴν* *ὁμοφυλοφιλία*.

Ἡ *έπιτροπή* *τοῦ* *Meese* *και* *τὸ* *Ἄν. Δικαστήριο* *διὰ* *τῶν* *άποφάσεων* *των* *συμ-*

θάλλουν σε μιὰ νέα έκστρατεία για ἐνίσχυση τῶν παραδοσιακῶν ἀξιών.

Μετὰ τὰ μέτρα πού ἐλήφθησαν ἀπὸ τὶς Πολιτείες, οἱ ἐκδοτικοὶ οἰκοὶ πορνογραφικῶν περιοδικῶν καὶ βιβλίων ἀφήρσαν ἀπὸ τὰ ράφια τὰ βιβλία καὶ περιοδικὰ πορνογραφικοῦ περιεχομένου.

Τὸ Ἄνωτ. Δικαστήριον πρὸ ὀλίγων μηνῶν διέταξε τὸ κλείσιμο για ἕνα χρόνο ἀπὸ τὴν Πολιτεία τῆς Νέας Ὑόρκης ἐνὸς βιβλιοπωλείου για μεγάλου στοῦ Buffalo ἐπειδὴ μὲ τὰ βιβλία του προήγαγε τὴ σεξουαλικὴ ἀκολασία. Ἐπίσης καταδικάστηκε μὲ ἀναστολὴ νέος γιατὶ ἐχρωμάτισε ὀμίλια του μὲ σεξουαλικούς ὑπαινυγμούς.

Τὸ περιοδικὸ «Time» τῆς 21ης Ἰουλίου ἐ.ξ. σ' ἕνα του ἄρθρου μὲ τίτλο «Σεξουαλικὲς ἐκρήξεις (Sex Busters) ἀσχολεῖται μὲ τὸν νέον νόμον περὶ πορνογραφίας καὶ παρουσιάζει τὶς ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς Meese καὶ τοῦ Ἄν. Δικαστηρίου. Στὸ ἄρθρο τονίζεται ὅτι: «Ἡ τελευταία σεξουαλικὴ ἐπανάσταση δημιούργησε λόγω τῶν τραγικῶν συνεπειῶν τῆς ἔντονος ἀντιδράσεις για ἄμεση ἐπανομοτομία τῶν οἰκογενειακῶν ἀξιών, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν ἐπανάσταση ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ζωὴ μὲ σοβαρὰς ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως Herpes, Aids, σεξουαλικά ἐγκλήματα, διάλυση οἰκογενειῶν κλπ.

»Ἡ σεξουαλικὴ ἐπανάσταση πού γνωρίσαμε στὶς δεκαετίες τοῦ 60 καὶ 70 σὰν σεξουαλικὴ ἀπελευθέρωση καὶ πολυμορφία τελείωσε μὲ πολὺ σκληρὰ μαθήματα.

»Στὴ νεότητὴ τῆς ἡ σεξουαλικὴ ἐπανάσταση θεωροῦσε τὰ σεξομάγαζα σὰν ἐκπροσώπους τῆς ἀπελευθέρωσης, στὴν ἐνηλικίωσή τῆς ὅμως τὰ σεξομάγαζα κλείνουν για νὰ παρουσιασθεῖ ἡ ὄριμη ἀπελευθέρωση, πού σημαίνει μάθηση νὰ μπουρεῖς νὰ κλέγεις σὺ καὶ πρὸ παντός νὰ μπουρεῖς νὰ λές τὸ ὄχι».

Οἱ διαπιστώσεις τῆς ἐπιτροπῆς Meese διαφέρουν ἀπὸ αὐτὲς τῆς Προεδρικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ ἀσέμνων καὶ πορνογραφίας τοῦ 1970, ἡ ὁποία ἐδέχτο ὅτι ἡ πορνογραφία δὲν εἶναι μίαν σαφῆς αἰτία τῶν σεξουαλικῶν ἐγκλημάτων καὶ συνιστοῦσε μόνον μίαν καλὴν σεξουαλικὴ ἀγωγή στὰ σχολεῖα. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὶς διαπιστώσεις τῆς ἐπιτροπῆς Meese ἀπὸ τὸ 1970 ἡ πορνογραφία, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξύ πῆρε μεγάλες διαστάσεις καὶ ἔγινε θίαη καὶ τελείως ξετοίπωτη, ἔχει πλημμυρῆσει τὴν ἀγορὰ μὲ ἀποτέλεσμα τὸν πολλαπλασιασμό τῶν σεξουαλικῶν ἐγκλημάτων. Ἡ ἔκθεση συνεχίζει ὅτι ἡ σεξουαλικὴ θίαη πορνογραφία προκαλεῖ θιασμούς καὶ ὤθει στὴν ἀποδοχὴ τοῦ

«μύθου τοῦ θιασμοῦ», κατὰ τὸν ὁποῖον, μύθος, ἡ γυναίκα ἀρέσκειται νὰ θιάζεται.

Ἡ ὀλομέλεια τῆς Ἐπιτροπῆς δηλώνει ὅτι ὑπάρχει αἰτιώδης σχέση μεταξύ πορνογραφίας καὶ ἐπιθετικῆς συμπεριφορᾶς ἐναντίον τῶν γυναικῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπίσης προτείνει, ἡ μὲν Βουλὴ νὰ ψηφίσει νόμους ἐναντίον τῶν παραγωγῶν πορνογραφικῶν φιλμς, ἡ δὲ δημοσπονδιακὴ ἐπιτροπὴ τηλεπικοινωνιῶν νὰ ἀπαγορεύσει τὶς πορνογραφικὲς ἐκπομπὲς τῆς τηλεόρασεως καὶ τὶς διὰ τηλεφώνου πορνογραφικὲς περιγραφές.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπίσης ἔδωσε μεγάλη ἐμφαση στὸ πρόβλημα τῆς παιδικῆς πορνογραφίας, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ 1970 ἔχει πάρει μεγάλες διαστάσεις καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίζεται ἡ παιδικὴ πορνογραφία ὡς κακοῦργημα.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἔκθεση περιέχει 37 σελίδες ὑποδείξεων τρόπων ἀντιδράσεων τοῦ κοινοῦ στὴν πορνογραφία ὅπως, νὰ στέλλονται ἐπιστολὲς πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, τὸν δικαστὴ ἢ τὸν ἀστυνόμον μὲ γνώμες για τὴν ἔρευνα, τὴ δίωξη καὶ τὴν ἐξουδετέρωση τῆς σεξουαλικῆς θίας. Προτείνονται ἐπίσης ἀντιδράσεις σὲ πολλὰ ἰνδάλματα τῆς νεολαίας πού σὲ μεγάλες συγκεντρώσεις τραγουδοῦν για θιασμούς, χρῆση ναρκωτικῶν, πορνεία, ὁμοφυλοφιλία, διάφορες σεξουαλικὲς διαστροφές κλπ.

Στὸ ἄρθρο ἀναφέρεται ὅτι ὅλες σχεδὸν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν φεμινιστικῶν κινήσεων, δηλώνουν ὅτι τὸ φεμινιστικὸ κίνημα θλάπτεται ἀπὸ τὴν πορνογραφία καὶ ἐκφράζουν δημοσίαν τὴν ἱκανοποίησή των για τὶς νέες ἀποφάσεις, συμφωνοῦν μὲ τὴν ἐπιτροπὴ ὅτι τὰ πορνὸ προκαλοῦν σεξουαλικὲς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν γυναικῶν καὶ τονίζουν ὅτι: «Ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἡ πορνογραφία ὑποτιμᾷ τὴ γυναίκα καὶ συμβάλλει στὴ μεταχείρησή της σὰν σεξουαλικὸ παιχνίδι τῶν ἀνδρῶν».

Τὸ ἄρθρο τῶν «Time» σὲ ἀρκετὰ σημεία παρουσιάζει τὴ μεγάλη κοινωνικὴ καὶ Κυβερνητικὴ στροφὴ για τὸ νόμον περὶ ἀμβλώσεων τοῦ 1973, λόγω τῶν ἀνησυχητικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐφαρμογῆς του.

Ὅταν αὐτὰ τὰ μέτρα λαμβάνονται στὴν Ἀμερικὴ για τὰ πορνὸ, στὴν Ἑλλάδα τὰ περίπτερα προβάλλουν, τελείως ἀσύδοτα σὲ μικροὺς καὶ μεγάλους τὰ ἔγχρωμα πορνογραφικὰ περιοδικὰ καὶ βιβλία στὰ ὁποῖα παρουσιάζονται μὲ εἰκόνες καὶ περιγράφονται σκανδαλιστικὲς καὶ διάστροφες σεξουαλικὲς πράξεις. Στὴν τηλεόραση, στὰ θέατρα καὶ στοὺς κινηματογράφους ὀργιάζουν τὰ πορνὸ καὶ προπαγανδίζεται ὁ πανσεξουαλισμὸς σὰν κατὰκτηση τῆς ἐποχῆς μας μὲ ἀπο-

τέλεσμα τὴν ἔξαρση τῆς ἐγκληματικότη-
τας καὶ τὴν διάλυση τῶν οἰκογενειῶν.

Καὶ ἐνῶ ἡ πείρα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς
ἐλευθερίας τῶν ἀμβλώσεων στὰ ἄλλα
κράτη δημιουργεῖ ἔντονες κοινωνικὲς ἀν-
τιδράσεις, ἐρχόμαστε ἐμεῖς τώρα νὰ κά-
νουμε νόμο γιὰ τὶς ἐλεύθερες ἀμβλώ-
σεις!

Σὲ δίκη ποὺ ἔγινε πρόσφατα, τὴν ὁ-
ποῖαν εἶχε κινήσει πρὸ τριετίας ὁ ἀρμό-
διος περὶ ἀσέμνων Εἰσαγγελέας ἐναντίον
περιοδικοῦ, ἐξηγήθησαν ὑπὸ μάρτυρος τὰ

ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς νεολαίας, τῆς γυ-
ναίκα, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινω-
νίας τῶν σκανδαλιστικῶν περιγραφῶν σε-
ξουαλικῶν πράξεων καὶ ἐπεδείχθη στὸ
δικαστήριον ἔγχρωμη ἀσεμνὴ δισέλιδη εἰ-
κόνα τοῦ περιοδικοῦ ὑπεστηρίχθη, ἀκου-
σον-ἀκουσον: ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐπιστημονι-
κὴ δαφώτιση! Καὶ δυστυχῶς τὸ δικαστή-
ριον ἀθώωσε τοὺς κατηγορούμενους!

Μετὰ τιμῆς

Θ. Ι. ΓΕΩΡΓΟΥΣΗΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιο-
κτῆτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», δὸς Καρότη 14, 105 61 Ἀθῆναι,
Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης,
Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθῆναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματό-
πουλος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθῆναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 40. Ἐτησί-
α συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 400, ἐξωτερικοῦ δολ. 10. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει
εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύσῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς
οἰονομήτου χειρόγραφον. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.
Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως: Ἀθῆναι, Ὀκτώβριος 1986

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ

Είναι ένα σύγχρονο βοήθημα για τούς γονείς, εκπαιδευτικούς, οδηγητάς τῆς νεότητος καὶ τούς ἰδίους τούς ἐφήβους μας.

Τὸ ἔργον περιλαμβάνει σὲ τρίτην ἔκδοσι ἐκσυγχρονισμένη τὶς μελέτες:

ΤΟΜΟΣ Α΄.

1. Η ΚΡΙΣΙΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ
2. Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ
3. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
4. ΤΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΟΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄.

1. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ
2. Η ΥΓΕΙΑ, Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ
3. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΠΑΙΔΕΙΑ
4. Ο ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Στὴν ἐποχὴ μας οἱ ἀπαιτήσεις γιὰ τὴν ὀρθὴν ἐπίλυσι τῶν ψυχολογικῶν προβλημάτων τῆς νεολαίας μας αὐξάνουν συνεχῶς καὶ καθίσταται ἀναγκαία ἡ σπουδὴ γιὰ μίαν οὐσιαστικὴ καὶ ἀληθινὴ βοήθεια.

Αὐτὴ τὴν ἀνάγκη ζητεῖ νὰ καλύψῃ τὸ ἀνωτέρω δίτομον ἔργο.

Πωλοῦνται σὲ ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα τοῦ Κέντρου καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν. Κεντρικὴ διάθεσις τόμων καὶ παραγγελίες:

Γραφεῖα Περιοδικοῦ «Ἀκτίνες», Καρύτση 14

105 61 Ἀθῆναι — Τηλ. 3235023

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «'Ακτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 300	Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' έκδοσις) 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 300	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 300	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 300	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 700	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 500	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 200
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 500	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 200
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 200	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 200
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΑΡΜΟΝΙΑ 350	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 250
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «'Ακτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογον παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν εἰς τὸ τηλέφωνον τῶν «'Ακτίνων» 32 35 023.
